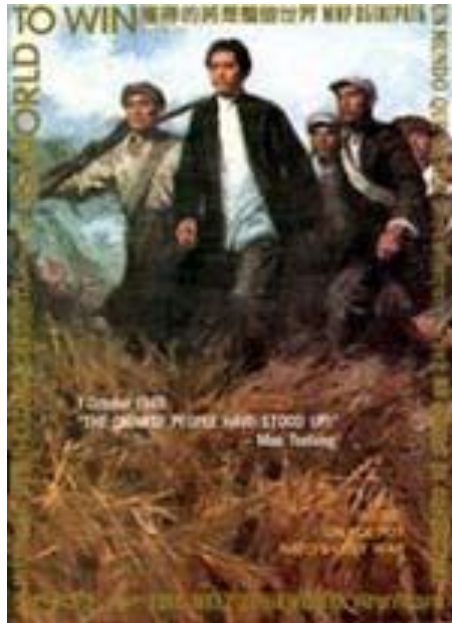

Vad gick fel med Pol Pot-regimen?

En maoistisk kritik av Pol Pots Kampuchea

[Översatt från tidskriften *A World To Win* nr 25-1999]

Innehåll

Inledning.....	1
Kampuchea-debatten i ett historiskt perspektiv	2
Röda khmererna förlorar sympati, men får nya vänner	2
Det finns dock dom som fortfarande inte vill förstå	3
Förkortningar m m	6
Vad gick fel med Pol Pot-regimen?	7
I. En artikelöversikt	7
Vår ståndpunkt	7
Målsättningar.....	8
Metod	10
II. Bakgrund till segern.....	11
Kungadömet Angkor	11
En fransk koloni	11
Den tidiga kommunistiska rörelsen.....	12
Bittra lärdomar	14
Pol Pot blir ordförande	15
USAs ”hemliga krig” i Kambodja.....	16
Riskriget	18
Nationalism och revisionism	19
III. Förspilld seger	20
Befrielsen	20
”Unik” revolution?	22
En lönsam uppdelning	24
En ny statsreligion	25
Planen för socialism	26
Katastrofens skörd.....	28
Hemligt krig inom partiet.....	30
En reaktionär metod	31
Verkliga frågor	32
Nedåtgående spiral	33
Ett dåligt krig.....	35
IV. Några teoretiska frågeställningar	37
Om privat egendom och jämställdhet.....	37
Nydemokratisk revolution.....	38
Jordbrukskooperationen	39
Vad är en socialistisk ekonomi?.....	40
Ingenting att förlora.....	43
Partiet	43
Proletär internationalism	46
V. Kambodjas öde	46

Inledning

Vad hände egentligen i Kambodja/Kampuchea under de Röda khmerernas tid vid makten? Ja, de flesta är idag överens om att det var en tid med omfattande förtryck, arbetsläger, tortyr, avrättningar, massmord osv – det man tvistar om är siffror, hur många som gick åt osv, samt hur man ska förklara vad som hände.

För många reaktionärer är dock allt ganska enkelt. Svaret är ”kommunismens ondska”. Det som återstår är bara att i så dystra färger som möjligt beskriva denna kommunistiska ondska à la Pol Pot. Syftet är att bekämpa allt som har med socialism att göra.

För en seriös socialist eller kommunist, som vill verka för en bättre värld, är det mer komplicerat. Det är nödvändigt att tränga in djupare i problematiken, att undersöka och analysera vad som skedde, allt med målsättningen att förstå och förklara *hur* och *varför* allt detta hemska kunde ske. Och: Ett viktigt syfte är att bidra till att något liknande *aldrig* inträffar igen.

Och så finns det givetvis en ”vänster”, vanligen med maoistiskt ursprung, som vägrar att förstå vad som hänt och som blundar, bagatelliserar och bortförklarar, skyller på imperialistiska propagandaöverdrifter, vägrar vara konkret och beskriver det som hände i allmänna, svepande ordalag som mystifierar snarare än klargör. Om detta undvikande beror på olust inför verkligheten, på dåligt samvete, på ovilja att ”göra upp” med gamla ståndpunkter och/eller om orsaken är en ideologisk blockering som förhindrar att man kan ta till sig de fakta som strider mot den egna världsbilden, det låter jag vara osagt.

Många av dem som hör till den sistnämnda kategorin ser nog helst att frågan om Pol Pots skräckvälde i Kampuchea förpassas till glömskan, men så kommer inte att bli fallet, den återkommer ständigt (i skrivande stund har t ex rättegångar mot ledande Röda khmerer inletts i Kambodja). Det är dessutom principiellt felaktigt att försöka sopa problemen under mattan – det som behövs är att lära av historien, inte att mörklägga den.

Vi publicerar nedan en kritisk artikel om Pol Pots Kampuchea (*Vad gick fel med Pol Pot-regimen*¹), skriven av en maoist. Artikeln publicerades ursprungligen i *A World To Win* nr 25-1999, teoretiskt organ för *Revolutionary Internationalist Movement* (RIM) – en internationell sammanslutning av maoistiska organisationer som bildades 1984 och där bl a Nepals kommunistiska parti ingick (RIM har numera somnat in).

Jag vill dock understryka att publiceringen av artikeln inte innebär något politiskt ställningstagande *för* artikelns analys. Den faktamässiga genomgången är – om inte invändningsfri² – ganska OK, men det finns mycket kritik att anföra mot den *politiska* analysen.³

Artikelns slutomdöme om Pol Pot-regimen är med rätta mycket hårt, fast artikelförfattarens försök att utifrån en maoistisk ståndpunkt lägga ut texten om vad som borde ha gjorts i stället är svårare att acceptera. Den bör därför framförallt ses som ett intressant och läsvärt dokument, en redovisning av hur vissa av dagens maoister ser på Pol Pot-regimen och dess politik.

¹ Den engelska originaltiteln är *Condescending Saviours: What Went Wrong with the Pol Pot Regime*

² En del sådana frågor kommenteras i noter.

³ Vi är t ex *inte* överens med den okritiska synen på maoismen, ”de fyras gäng” och Maos Kina. Inte heller ansluter vi oss till den maoistiska tvåstegsteorin för revolutionen (”ny-demokrati”) eller synen på Sovjetunionen (teorin om ”socialimperialismen”) och Vietnam.

I detta sammanhang bör det inte glömmas att även Maos linje ”misslyckades”, dvs den enligt artikelförfattarna ”korrekta” maoistiska linjen besegrades (Deng & Co segrade och satte igång att återupprätta kapitalismen), vilket borde leda till eftertanke, och till att man ställer frågan om inte även den maoistiska linjen är ett stickspår som leder fel. Detta helt oavsett om man håller med artikelförfattaren när denne hävdar att Pol Pot & Co absolut inte var maoister.

Kampuchea-debatten i ett historiskt perspektiv

När Pol Pots Röda khmerer 1975 störtade den USA-stödda Lon Nol-regeringen och upprättade Demokratiska Kampuchea, mottogs det mycket positivt av alla progressiva runt om i världen. Men snart började frågetecknen att hopa sig: städerna tömdes snabbt på alla invånare, uppgifter om ett omfattande terrorvälde började komma från allt fler håll, gränsstrider med Vietnam ägde rum osv.⁴ Och så till slut, efter bara knappt fyra år störtades Pol Pot-regimen genom en vietnamesisk invasion understödd av kambodjanska rebeller.

Till en början viftade många inom vänstern bort skräckrapporterna från Kampuchea med att de måste tas med en nypa salt – man kunde ju inte bortse från att i synnerhet USA hade intresse av att smutskasta revolutionen. 1976 skrev Gareth Porter och George C Hildebrand *Cambodia: Starvation and Revolution*, som blev något av en favoritbok för de som inte ville tro på skräckhistorierna. Den var också en av huvudkällorna när Noam Chomsky och Edward S. Herman i sin bok *After the Cataclysm* (1979) kritiserade kritiken mot de Röda khmererna.⁵

Men med tiden blev det allt svårare att värja sig mot bl a mängden vittnesmål från flyktingar som entydigt tydde på omfattande förföljelser, avrättningar osv, vilket fick även skeptiska vänstersinnade människor, inklusive sådana som från början aktivt stött de Röda khmererna, att ställa sig alltmer frågande och kritiska till vad som hände i Kampuchea. Och när Pol Pot & Co störtats så framkom mängder av belägg för att flyktingarnas uppgifter inte var överdrifter – tvärtom bekräftades många av de värsta skräckscenarierna och nya tillkom.

Bland de första ”Pol Pot-anhängarna” att omvärdera utvecklingen var Ben Kiernan, som 1978, genom bland annat intervjuer som han och hans kambodjanska hustru gjorde med ett stort antal flyktingar, förstod att utvecklingen gått mycket snett i Pol Pots Kampuchea. Kiernan beslöt därmed att ägna sitt liv åt att studera den kambodjanska nutidshistorien. Mycket av det som vi idag vet om denna historia bygger på Kiernans forskning.⁶

Röda khmererna förlorar sympati, men får nya vänner

1980 hade Pol Pot & Co inte många supporters kvar bland antiimperialister och vänstersinnade – de flesta hade förstått.

En kort tid efter det att Pol Pot-regimen störtats försvarade inte ens Röda khmererna själva sin politik. I en artikel från Dagens Nyheter den 24/9 1980 (skriven av DN:s Beijing-korrespondent), med rubriken Pol Pot-män gör avbön – ’Kommunismen är död’, läser vi t ex följande anmärkningsvärda ”självkritik”:

Lagom till FN-debatten om vem som ska representera Kampuchea i den internationella organisationen, har den av Vietnam störtade Pol Pot-regimen gjort avbön för sin övergreppspolitik. I en närmast otrolig självkritik tar demokratiska Kampuchegas ministrar helt avstånd från sin tidigare linje.

Det är inte troligt att särskilt många tar den nya politiken på allvar eller att den påverkar omröstningen i generalförsamlingen. Demokratiska Kampuchea (Pol Pot-regimen) har redan tillräckligt med röster för att få behålla sitt medlemskap i FN. Sovjetblocket och Indien vill byta ut Pol Pots representanter med delegater

⁴ Till de som tidigt rapporterade om omfattande terror i Kampuchea hörde den franske prästen François Ponchaud, vars bok *Cambodia: Year Zero* (1978) bl a byggde på ett stort antal intervjuer med flyktingar. Till en början ifrågasattes hans uppgifter i stor utsträckning bland vänsterdebattörer (bl a av Noam Chomsky).

⁵ Ingen av de fyra nämna skribenterna skulle idag försöka förneka terrorn och åtminstone Porter tog förtäring för vietnameserna när konflikten Kampuchea/Vietnam blossade upp ordentligt i slutet av 70-talet.

⁶ Kiernan förklarade utförligt varför han ändrat uppfattning i en artikel, ”Vietnam and the Governments and People of Kampuchea” i tidskriften *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, nr 11:4, Oct.-Dec. 1979.

Kiernans större arbeten om Kambodja är: *Peasants and Politics in Kampuchea, 1942-1981* (1981, ihop med Chanthou Boua), *How Pol Pot Came to Power: Colonialism, Nationalism, and Communism in Cambodia, 1930-1975* [1985] (2004) och *The Pol Pot Regime: Race, Power and Genocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975-1979* [1996] (2002). På marxistarkiv.se finns flera Kiernan-texter i svensk översättning, bl a de två första kapitlen ur *The Pol Pot Regime: Pol Pot-regimen*.. Se vidare: Kambodja/Kampuchea

från den av Vietnam tillsatta Heng Samrin-regimen. En del länder, bland dem Sverige, kommer att lägga ned sina röster. Kina, de sydasiatiska länderna och de flesta västländerna, inklusive USA, kommer att rösta för Pol Pot.

Efter sin seger i april 1975 genomförde Pol Pot-regimen en av de snabbaste och mest brutala samhällsombildningar världen skådat. De fanatiska ledarna ville införa kommunismen före något annat land.

Deras experiment pågick tills Vietnam genom en invasion avsatte Pol Pot-regimen i januari förra året. Sedan dess har större delen av Kampuchea ockuperats av vietnamesiska styrkor och en vietnamvänlig regim har makten i huvudstaden Phnom Pénh.

Understödda av Kina för Pol Pot-regimen gerillakrig mot de vietnamesiska ockupanterna. Som de första kommunisterna i världshistorien har de nu avsvurit sig tron på att kommunismen kan genomföras.

– Kommunismen är död. Vi vet nu att det inte finns någon möjlighet till en socialistisk revolution i vår generation, sade demokratiska Kampuchéas premiärminister Khieu Samphan nyligen. Han och andra ministrar tar regelbundet emot utländska journalister i sitt basområde nära gränsen till Thailand.

Till en fransk korrespondent sade Khieu Samphan att befolkningen i Kampuchea avvisar kommunismen.

– För dem är kommunism synonymt med misär. Misär i går med erfarenheten från röda khmererna. Misär i dag med Vietnams aggression, sade Khieu Samphan. Röda khmererna var hans egen regim.

I samtal med kinesiska korrespondenter erkände Khieu Samphan att hans regim begått ”övergrepp och allvarliga misstag”.

– Vi tvingade folket till manuellt arbete som var för hårt för en del människor. Resultatet var att folk dog av utmattnings-, sjukdoms- och undernäring, sade Khieu Samphan.

Utländska bedömare menar att så många som en miljon människor dog eller dödades under de fyra år Khieu Samphan och Pol Pot styrde Kampuchea. Enligt Vietnam dödades tre miljoner.

I intervjun med de kinesiska korrespondenterna gick demokratiska Kampuchéas utrikesminister Ieng Sary ännu längre i sin kritik av den politik han själv och andra tidigare ivrigt försvarat och skrutit över.

– Beslutet att utrymma städerna var katastrofalt för ett stort antal människor. Regeringen skulle ha tillåtit familjerna att leva tillsammans istället för att splittra dem. Skolorna borde ha fått fortsätta normalt. Privategendomen skulle inte ha avskaffats och pengar borde ha varit tillåtna. Det borde ha funnits religionsfrihet. För alla dessa misstag måste regeringen bära sitt ansvar, sade Ieng Sary.

I de områden som fortfarande kontrolleras av demokratiska Kampuchéas regering har politiken nu ändrats, uppgav Ieng Sary:

– Gemensamma matsalar och kollektivtvångsarbete har avskaffats. Privat affärsverksamhet, frihet liksom religionsfrihet praktiseras.

Därmed har demokratiska Kampuchea erkänt att hela deras politik varit felaktig och saknat folkligt stöd.

Det är troligt att Kina drivit på för att få sina allierade i Kampuchea att ändra sin politik. Kina har också ändrat sin attityd till en förhandlingslösning av Kampucheafrågan...

När ovanstående intervju gavs var de Röda khmererna tillbakapressade till ett litet område vid gränsen till Thailand (som tillhandahöll baser på sitt territorium), understödda av en cynismens allians där bl a USA, Kina och Thailand ingick – med det uppenbara syftet att skapa tryck mot Vietnam. All propaganda om ”de kommunistiska folkmördarna i Kampuchea” var nu glömd, de bekämpade ju Vietnam och var därför rumsrena.

Det finns dock dom som fortfarande inte vill förstå

Idag finns mycket skrivet om de Röda khmererna år vid makten, allt från tyngre historiska arbeten (som Kiernans nämnda ovan), till mer personligt färgade skildringar.

Det finns dock fortfarande personer som uppenbarligen inte vill eller inte kan göra upp med denna historia. Av någon underlig anledning så är flera av dessa svenskar.

Ett exempel på detta är Åke Kilander, som i sin historik över De Förenade FNL-grupperna, *Vietnam var nära* (Leopard förlag, 2007), flyktigt och fullständigt okritiskt berör Röda

khmerernas välde – han skriver bl a att utrymningen av städerna var ”förnuftig” (se de röda khmerernas *egen* självkritik ovan!) och hänvisar till Jan Myrdal!

Jan Myrdal är nog den mest kände av försvarsadvokaterna för Pol Pot & Co. Hans senaste lite större insats på området var två inlägg i en debatt som vårvintern 2006 fördes i *Aftonbladet* kring boken *Pol Pots leende* (Atlas förlag 2006), där författaren Peter Fröberg Idling bl a hade ställt frågan om hur de fyra svenskar, med Jan Myrdal i spetsen, som 1978 gjorde en rundresa i Kampuchea, kunde undgå att förstå att något var fundamentalt fel i detta land.⁷

Ovan: Delegationen från Vänskapsföreningen Sverige-Kampuchea i Kampuchea i augusti 1978

⁷ Resan rapporterades via boken *Kampuchea mellan två krig*, Ordfront, Stockholm 1979. Boken innehåller ett 50-tal bilder, samt artiklar av Myrdal och de övriga deltagarna.

Medan Jan Myrdals tre medresenärer hade tagit avstånd från sin dåvarande uppslutning bakom Pol Pot, så hade Jan Myrdal inte gjort det och hans medverkan i debatten gick därför ut på att i stort sett försvara den gamla ståndpunkten, att ”khmererna varit i ett betydligt lyckligare läge i dag” om de ”kunnat fortsätta och fullfölja Pol Pots planer på att bygga landet”, samtidigt som han på olika sätt försökte bortförklara terrorn.⁸

Helt spårlost verkar dock inte Aftonbladet-debatten ha gått Myrdal förbi. Medan han på olika sätt öser galla över Peter Fröberg Idlings bok, så får Jesper Huors *Sista resan till Phnom Penh* (Ordfront 2006) ett betydligt bättre mottagande av Myrdal – Jesper Huor är son till den kambodjanske kommunisten Someth Huor (som mördades i Pol Pot-regimens tortyrcentrum Tuol Sleng) och Marita Wikander (en av de fyra som besökte Kampuchea hösten 1978).

Myrdal har dock inte gjort några ansatser att på ett seriöst sätt revidera eller ens försöka belägga sina ståndpunkter med fakta. Han verkar inte själv vilja följa sin ofta upprepade uppmaning att ”gå till källorna”, utan håller sig till svepande formuleringar och orakelmässiga uttalanden om hur bra det kunde ha blivit om Pol Pot & Co bara fått lite mer tid på sig att rätta till det som gått snett ...

1978 såg Myrdal ingenting av det hemska som hände: ”Jag såg inget massmord. Har inget att skämmas för i det jag skrev om vad jag såg.”, skriver han i *Aftonbladet*-debatten. Är det inte dags att öppna ögonen och ta bort skyggglapparna?

I december 2007 (med kompletteringar/revideringar i december 2008)
Martin Fahlgren

⁸ Myrdal (JM) menar att terrorn inte alls var av den omfattning som man numera brukar göra gällande. Han menar att många offer måste tillskrivas det amerikanska bombkriget (förvisso sant, men dessa bör ju bokföras för sig) eller hunger och sjukdomar. När det gäller återstoden, som uppenbarligen är offer för terrorn (JM nämner inga siffror), försöker JM att på olika sätt reducera högsta ledningens ansvar, t ex genom att hävda att den inte hade kontroll på vad som skedde lokalt, men också med den minst sagt krystade bortförklaringen att många av säkerhetstjänstens grymheter förmodligen berodde på ”vietnamesisk infiltration” (eftersom många av offren var ”provietnameser” så skulle dessa element enligt denna logik således ha torterat och tagit död på sig själva). Som kronan på verket skylls på ”bondekrigens blodighet”, som om inte det vore en central uppgift för en medveten politisk ledning att kraftfullt verka för att sätta stopp för sådant. Och den omfattande förföljelsen av religiösa grupper och nationella minoriteter säger JM inget om.

Förkortningar m m

I den följande artikeln används den engelska förkortningen *CPK* för att beteckna *Kampuchear kommunistiska parti*, dvs inte *KKP* – anledningen är att undvika sammanblandning med *Kinas Kommunistiska Parti* som brukar förkortas *KKP*.

Förkortningen *VAP* betecknar *Vietnams Arbetarparti* (det vietnamesiska kommunistpartiet)

På några ställen används förkortningen *DK* för *Demokratiska Kampuchea*.

I noterna används följande förkortningar:

<i>CRD</i>	Karl Jackson: <i>Cambodia 1975-1978: Rendezvous with Death</i>
<i>FEER</i>	<i>Far Eastern Economic Review</i>
<i>HPPCP</i>	Ben Kiernan, <i>How Pol Pot Came to Power</i>
<i>PPPF</i>	David Chandler, Ben Kiernan, Chanthou Boua, <i>Pol Pot Plans the Future: Confidential Leadership Documents from Democratic Kampuchea 1976-1977</i>
<i>PPR</i>	Ben Kiernan, <i>The Pol Pot Regime</i>
<i>TCH</i>	David Chandler, <i>The Tragedy of Cambodian History</i>
<i>WWWO</i>	Elizabeth Becker, <i>When the War Was Over</i> ⁹

För kinesiska namn används den moderna stavningen (t ex Mao Zedong) i löpande text, förutom i hänvisningar till texter och böcker som utnyttjar den äldre stavningen (t ex Mao Tse-tung).

Titlar på dokument som artikelförfattaren citerat ur engelskspråkiga källor ges ofta både på engelska och, inom parentes, i svensk översättning.

Kommentarer och andra tillägg/ändringar i citat som införts av artikelförfattaren anges med hakparenteser [].

Noter och kommentarer som tillfogats/kompletterats av översättaren har markerats med *Ö anm.*

Översättning och kommentarer: *Martin Fahlgren* (med korrigeringar av Göran Källqvist)

⁹ I artikeln [Pol Pot remembered](#) (*The New York Times* 20 april 1988) redogör Elizabeth Becker för hur hon ser på Pol Pot och Kampuchea 10 år efter det hon, ihop med den amerikanska journalisten Richard Dudman och skotten Malcolm Caldwell, besökte Kampuchea och bl a intervjuade Pol Pot. Under vistelsen mördades reskamraten Malcolm Caldwell, enligt Pol Pot & Co av vietnamesiska agenter, en version som Jan Myrdal förbehållslöst för fram i den ovannämnda *Aftonbladet*-debatten om Peter Fröberg Idlings bok. Behöver det påpekas att denna version är minst sagt tvivelaktig (se [Mordet på Malcolm Caldwell](#) för en diskussion om detta)?

Vad gick fel med Pol Pot-regimen?

Av F.G.

I. En artikelöversikt

Vår ståndpunkt

I april 1975, två veckor innan Saigons fall i Vietnam, besegrade en armé av slitna, magra och unga bondpojkar och bondflickor den USA-stödda regeringen i grannlandet Kambodja. I januari 1979, ungefär 44 månader senare, sveptes denna nya regim bort från makten och skingrades av invaderande vietnamesiska soldater.

Själva det faktum att denna period var så kort bidrar till att göra den svårbegriplig. Det finns heller inga övergripande ögonvittnesskildringar, och även en del grundläggande fakta är omtvistade bland de som studerar Kambodja (eller Kampuchea som det heter på landets khmer-språk). En betydande svårighet är att Kampuchreas kommunistiska parti (CPK) under Pol Pot, under huvuddelen av sin tid vid makten hemlighöll sin politik och sina mål och t o m sin existens, och därefter har ingen av dess ledare stigit fram för att försvara dess linje. Huvudskälet till förvirringen kring perioden är dock att det upprättats en reaktionär samstämmighet, både därför att den trummats in i folks medvetande via media, och därför att det funnits så få avvikande röster.

Närhelst Pol Pot nämns (förvånansvärt ofta med tanke på att det gått två årtionden sedan hans regim i Demokratiska Kampuchea störtades) är slutsatsen alltid densamma: revolutionen är alltid värre än de sociala orättvisor som den påstår sig vilja avhjälpa. Många studier lägger tonvikten på overifierade siffror om hur många människor som dog under Demokratiska Kampuchea-perioden för att försöka bevisa att de styrkor som drev ut USA ur Sydostasien visade sig vara ännu värre än imperialisterna själva¹

¹ Detta är orsaken till att USA-kongressen och Clintonadministrationen anslog miljontals dollar för studier av det "kambodjanska folk mordet", vid en tidpunkt när forskningsanslag i allmänhet skars ned. En av de högsta uppskattningarna av antalet döda presenterades av Ben Kiernan, en ledande forskare på området som en gång i tiden stödde Vietnam men som nu leder Yaleuniversitetets regeringsfinansierade forskningsprogram om det kambodjanska folk mordet. Han utgick från uppskattningar av befolkningen i Kampuchea 1979 och 1975 och kom fram till att 1,5 miljoner människor dött av svält, sjukdomar eller avrättats under Demokratiska Kampuchreas (DK) regering. Men dessa siffror är mycket problematiska. Det var krigstider och siffrorna erhöles inte från någon befolkningsräkning; vidare hade den proamerikanska kambodjanska regimen före 1975 och den provietnamesiska regimen efter 1979 egna skäl att överdriva uppåt (i första fallet) och nedåt (i senare fallet). Även de siffror som DK-regeringen vid olika tillfällen uppgivit är motsägelsefulla. Kiernan beslöt egenmäktigt att acceptera de overifierade (och opublicerade) siffrorna från en privat forskare, Michael Vickery, som utifrån CIA-statistik angav det totala antalet döda, oavsett orsaker, till 800.000. Se Ben Kiernan, *The Pol Pot Regime* (Yale University Press 1996) sid. 457; där även Vickerys uppgifter citeras och diskuteras. I en intervju 1997 förklarade CPK-ledaren Ta Mok (*Far Eastern Economic Review*, 23 oktober 1997) att "Det står klart att Pol Pot begick brott mot mänskligheten. Jag är inte överens med de amerikanska siffrorna att miljoner dött. Men hundratusentals, ja."

Vi godkänner inte den reaktionära ståndpunkten som försöker rättfärdiga vissa brott med att hävda att någon annans är ännu värre. Men även i detta avseende – när det gäller antalet mördade – är USA tveklöst den största förbrytaren. Dess krig i Indokina framstår som ett av blodigaste brott världen någonsin skådat. USA och dess allierade fällde mer än tre gånger så många bomber över Vietnam som under hela andra världskriget. De dödade minst två miljoner vietnameser och tvingade tio miljoner att bli flyktingar i sitt eget land. I Kambodja installerade USA 1970 en marionettregim och skickade därefter in trupper. Bombmattor från B-52or fälldes nästan utan uppehåll i över tre år. En halv miljon ton sprängmedel och napalm förstörde landsbygden och ledde till en exempelvis svältkatastrof. Detta krig dödade en miljon kambodjaner. Men forskningsprogrammet om det kambodjanska folk mordet bryr sig inte om denna del av sitt uppdrag.

Ö *anm*: Ovan sägs att Kiernan "en gång i tiden stödde Vietnam", vilket är missvisande, eftersom han (fram till 1978) stödde de Röda khmererna (Pol Pot). Påståendet att forskningsprogrammet "inte bryr sig om" de amerikanska bombningarna i Kambodja bibringar läsaren uppfattningen att Kiernan skulle blunda för detta, vilket inte

Sanningen – vem och vad man tror på – är avgörande. En läsare som inte frågar ”varför ska jag tro på detta?” har inte till fullo insett hur denna fråga har utnyttjats.

Vårt syfte är att vända upp och ned på det som ”vedertagna uppfattningar” i detta ämne. Till skillnad från andra som falskeligen påstår att de inte har någon förutfattad mening från vilken de dömer, så är vår ståndpunkt tydlig: som Mao sa: ”det är rätt att göra uppror mot reaktionen”. Med andra ord är vår utgångspunkt att det krig som de tre indokinesiska folken (i Vietnam, Kambodja och Laos) förde mot imperialismen var rättfärdigt. Oavsett hur kritiska våra slutsatser må vara om Pol Pot-regimen, är det ett faktum att den tvingades gripa sig an med de fador som USA skapat. Om någon skulle ställas inför rätta för folkmord i Sydostasien är det USA:s härskande klass. Anklagelserna om folkmord som USAs styrande vill rikta mot CPK-ledare är ett försök att göra svart till vitt.

Målsättningar

Ett huvudproblem med andra analyser av dessa händelser är att de tagit för givet av de var ”irrationella” och därmed i grunden oförklarliga. Vi har betraktat dem utifrån ett dialektiskt materialistiskt perspektiv och undersökt vem försökte göra vad – politiskt och ideologiskt – och vidare, vad som var möjligt i den objektiva situationen, och följderna av denna politik. Därför har vi koncentrerat oss till de grundläggande frågor CPK var tvunget att lösa.

Det finns fyra, med varandra förbundna nyckelfrågor:

- Relationerna mellan Kambodja och Vietnam. Denna fråga avgör hela den kambodjanska revolutionens utveckling. CPK föddes och utvecklades i konflikt med Vietnams kommunistiska parti (VKP) (tidigare känt som Vietnams Arbetarparti), som strävade efter att strategiskt underordna den kambodjanska revolutionen under den vietnamesiska kampen mot imperialismen. Efter segern i Kambodja, blev Vietnam, i CPK-ledarnas ögon, huvudfaran för deras revolution. Detta var en avgörande fråga, både objektivt och i CPK-ledarnas tänkande. Revolutionens väg i Kambodja var avhängig denna frågeställning.
- Det slags samhälle som CPK ville bygga och massornas roll i det hela. Detta betyder revolutionens väg i Kambodja, särskilt den grundläggande frågan om en två-stadierrevolution under de särskilda förhållandena med ett Indokinakrig med centrum i Vietnam, med allt vad det innebar av särskilda möjligheter och begränsningar; enhetsfronten under och efter kriget, inklusive med ett mycket komplicerat förhållande till Kambodjas prins Sihanouk; och ett socialistiskt uppbygge i skuggan av ett Vietnam vars misslyckande med att genomföra en socialistisk revolution hängde ihop med dess växande beroende av Sovjetunionen. Många har t.ex. hört hur Demokratiska Kampuchea-regimen fullständigt tömde städerna på människor. Vi kommer att analysera dessa åtgärder och varför de genomfördes.
- Frågan om partiet; förhållandena inom CPK och dess ledarskaps uppfattning om vad ett parti är till för. Fram till september 1977 visste inte det kambodjanska folket att det som benämndes ”Organisationen” [Angkar] och som dess fiender kallade de Röda Khmererna, var ett kommunistiskt parti. Ändå hade, i stor utsträckning tack vare den vietnamesiska segern över USA, detta parti plötsligt erövat makten. Det måste ta itu med en situation, för vilken vare sig partiet eller dess medlemmar hade en gemensam linje.
- Frågan om CPKs inställning till utländska erfarenheter i allmänhet och maoismen i synnerhet. Det har ofta sagts att CPK vägledades av maoismen och den kinesiska revo-

är korrekt: Han behandlar utförligt bombningarna i *How Pol Pot Came to Power* (sid 349ff) och ägnar det även flera sidor i inledningen till *The Pol Pot Regime* (på svenska: [Pol Pot-regimen](#)). Dessutom tar han upp saken i flera artiklar, författade såväl innan (se [Motsättningar i Kampuchéas kommunistiska rörelse](#) på marxistarkiv.se) som efter publiceringen av böckerna (se t ex [Bombs Over Cambodia](#) i *Walrus Magazine*, sept. 2006).

lutionen. Detta bygger mest på okunnighet om fakta eller i vissa fall som ett medvetet försök att smutskasta maoismen.² Det kambodjanska partiet gjorde aldrig anspråk på detta. Trots att Pol Pot bodde i Kina strax innan den Stora Proletära Kulturrevolutionen startade, och även om denna världsomskakande händelse, den längsta framstöt som den proletära världsrevolutionen gjort hittills, hade en spontan påverkan på Kambodjas politiska liv, så finns det absolut inget stöd för kulturrevolutionen i CPK-dokument och andra uttalanden under Maos livstid.³ CPK var pro-kinesiskt därför att Vietnam var pro-sovjetiskt (och hade av samma skäl förbindelser med Nordkorea, Albanien och Jugoslavien), men när CPK-dokument hänvisar till den kinesiska revolutionen är det vanligen för att förringa den i jämförelse med Kambodjas. CPK hävdade att de var så avancerade att de ”överträffade Lenin och passerade Mao”,⁴ och att de ledde en revolution så ”unik” att det ”[i] dessa fall är bättre att inte lära någonting från utländska erfarenheter”.⁵ Men ”det utländska” i dessa erfarenheter var inte det enda skälet till att CPK-ledarna inte ville lära av Maos utveckling av marxismen. De gillade inte dess innehåll. Som vi skall se stod den politik de genomförde i motsättning till den som Mao utvecklade. I huvudsak behöll CPK-ledarna denna reserverade hållning till Kina fram till september 1977, då de upprättade översvallande relationer med Deng Xiaoping, mannen som störtade Maos efterträdare. Det spelade ingen större roll för Pol Pot vilken klass som hade makten i Kina när han sökte en allierad mot Vietnam.⁶

² Det första påståendet att CPK var ett maoistiskt parti kom från Sovjetunionen (Vladimir Simonov, *Kampuchea: Crimes of Maoists and Their Route*, Novosti 1979). Syftet var naturligtvis att smutskasta maoismen och Maos Kina. Sovjetunionen vägrade bryta förbindelserna med den USA-installerade Nol Lon-regimen.

³ Kiernan som tenderar att framställa CPK som maoistiskt medger att ”varken Pol Pot eller Ieng Sary, Son Sen, Khieu Samphan eller någon annan i CPKs centrum har framfört något stöd för kulturrevolutionen när den ägde rum.” (PPR, sid. 127) En annan framträdande forskare skriver: ”Inga belägg finns hittills som sammanbinder det kambodjanska partiet med Kinas radikaler under perioden 1965-1971”. (Timothy Carney, *Unexpected Victory*, publicerad i Karl Jackson: *Cambodia 1975-1978: Rendezvous with Death*, Princeton University Press 1989, sid. 24).

Ö anm: Beskrivningen av Kiernans syn på CPK:s ”maoism” är väl förenklad. Se Kiernan-artikeln [Motsättningar i Kampucheas kommunistiska rörelse](#) (på marxistarkiv.se), för en mer rättvisande bild.

⁴ Intervjuer citerade av Kiernan, PPR, sid. 148.

⁵ ”Summary of Annotated Party History” (Kommenterad partihistoria i sammandrag), CPK-dokument från östra zonen, i Jackson, CRD, sid. 264.

⁶ Fakta är följande: ”I slutet av 1967 ledde Pol Pot en träningskola för CPK i Kambodjas nordöstra jungler. Under nio dagars politiska lektioner nämnde han knappt Kina och inte alls kulturrevolutionen som där pågick för fullt. ‘Kina är ett stort land’ sa han vid ett tillfälle.” (Kiernan, PPR, sid. 127, intervju med en av deltagarna på den nämnda skolan.)

Direkt efter maktövertagandet, i juni 1975, gjorde Pol Pot en hemlig resa till Hanoi och Peking och vissa uppgifter säger att han mötte Mao. Ingenting är känt om detta påstådda möte. Efteråt gav Kina Demokratiska Kampuchea omfattande ekonomisk (men inte militär) hjälp.

När Mao dog i september 1976 utlyste Demokratiska Kampuchea fem dagars landssorg. Pol Pot, som just blivit premiärminister, höll ett radiotal där han beskrev Mao som ”den främste läraren sedan Marx, Engels, Lenin och Stalin”. Ett budskap till det kinesiska partiet lovprisade kulturrevolutionen mot ”Liu Shaoqis och Deng Xiaopings kontrarevolutionära högkvarter”. (Kenneth Quinn, ”Explaining the Terror”, i Jackson, CRD, 219-21. Även Becker, WWWO, sid. 277-78).

Kiernan citerar andrahandskällor som hävdar att under den intensiva kampen i Kinas Kommunistparti efter Maos död, uttryckte CPK-ledare sitt hat mot ”De fyras gäng”, Maos närmaste kamrater och efterträdare vars arrestering 1977 markerade Deng Xiaopings revisionistiska kupp (Kiernan, PPR, sid. 155-6). Ingenting av detta har emellertid övertygande dokumenterats eller givits tydligt politiskt innehåll och kan därför inte användas som utgångspunkt för en seriös analys. Flera skribenter har försökt koppla ihop Pol Potregimen med ”De fyras gäng” (och framförallt Mao) med utgångspunkt från påstådda likheter mellan CPKs politik och Det stora språnget och Kulturrevolutionen i Kina; vi kommer att vederlägga dessa påståenden genom att undersöka och jämföra politiken i de olika fallen.

Vad som står helt klart är följande: Efter Dengs kupp, när han fortfarande försökte framställa sig som en revolutionär och sökte stöd från kommunistpartier som hade sett upp till det maoistiska Kina, kom Pol Pot och

Samtidigt innebär vår fokusering att andra viktiga frågor måste förbigås, särskilt det internationella sammanhanget när det gäller allt detta: USAs fullständiga roll (inklusive dess stöd till CPK efter det fördrivits från makten och dess avsikter i Kambodja idag) och Sovjetunionens; liksom Vietnams karaktär och utveckling, särskilt efter kriget.

Även om Kina var det huvudsakliga utländska stödet till regeringen i Demokratiska Kampuchea, är det omöjligt att här göra en fullständig summering av Kinas roll. Det skulle kräva en undersökning av dess politik globalt. Vi skulle också behöva göra en undersökning av hur Kinas politik gentemot Demokratiska Kampuchea innefattade olika mål för högern respektive vänstern i striderna inom Kinas kommunistparti, vilka kulminerade vid denna tidpunkt, ett ämne som det spekulerats en hel del kring, men där mycket litet dokumentation eller ens tillförlitliga informationer finns att tillgå.

Metod

Det har påpekats att nästan allt tillgängligt material om Demokratiska Kampuchea (särskilt för de som ej talar khmer-språket) kommer från fientliga källor. De flesta undersökningar baseras på partiska och motsägelsefulla rapporter (ofta från intervjuer med flyktingar i Thailand eller annorstädes) och intervjuerna är själva ibland påtagligt reaktionära. Men CPKs linje kan ändå urskiljas i dessa studier, och ännu tydligare, i de interna partidokument som översatts och publicerats av akademiker under det senaste årtiondet. Vi har använt en del av de viktigaste studierna på detta område och granskat dem i skenet av CPKs fastslagna linje och utifrån vår egen förståelse.⁷

Vårt centrala tema är detta: i detta stormfyllda hav av motsättningar – ett samhälle som egentligen inte var mer komplicerat än något annat, utan enbart fångat i en mer akut situation – fanns det endast en väg som kunnat rädda Kambodja: en revolutionär politik förankrad i den materiella verkligheten, och en medveten aktivism hos en växande del av massorna som man i sin tur kunde förlita sig på för att ena den överväldigande befolkningsmajoriteten kring målet att besegra och steg för steg utplåna det gamla samhället, i förening med de revolutionära intressena hos folken i Indokina och världen. Detta är den norm utifrån vilken vi har bedömt CPK, och genom att undersöka denna erfarenhet har vår förståelse för komplexiteten, nödvändigheten och möjligheterna att fullfölja denna uppgift stärkts.

För att uppnå detta görs i del 2 av denna artikel en kronologisk genomgång av omständigheterna kring CPKs seger och del 3 analyserar dess politik när de väl vunnit makten. Del 4

andra CPK-ledare till Peking och bokstavligen omfamnade Deng på flygplatsen. Pol Pot höll ett tal där CPK:s existens avslöjades offentligt för första gången. Med hänvisning på partiets historia sa han: ”Vi har också lärt av världsrevolutionens erfarenheter och i synnerhet kamrat Mao Zedongs verk, och erfarenheterna från den kinesiska revolutionen spelade en viktig roll vid den tiden”. (Quinn, i Jackson, *CRD*, sid. 219-20). Men detta var bara att åkalla Mao för att förena sig med de som förrätt hans arv. Talet sändes över kinesisk radio, men återutsändes inte i Kambodja.

[Pol Pots tillkännagivande av kommunistpartiets kongress, som gjordes vid en presskonferens i Peking den 2 oktober, samt det tal som Pol Pot höll vid en bankett den 28 september, refereras utförligt i Vänskapsföreningen Sverige-Kampuchea's tidskrift *Kampuchea* nr 3-4 1977. Båda dokumenten finns på marxistarkivet, se [Dokument: Pol Pot i Kina hösten 1977 – Red anm](#)]

⁷ De flesta CPK-dokument som beslagtogs av USA eller Vietnam är enbart på khmerspråket, och även de som översatts är ofta inte allmänt tillgängliga. Många radiotal (det huvudsakliga massmediet i Demokratiska Kampuchea) spelades in och översattes av USA-regeringens utländska radioservice. När vi refererar till dessa två slag av källor, citerar vi primära forskare. Förutom de fyra kompletta CPK-dokument publicerade i Jacksons tidigare citerad bok, finns de mest innehållsrika och lättillgängliga CPK-dokument i David Chandler, Ben Kiernan, Chanthou Boua, *Pol Pot Plans the Future: Confidential Leadership Documents from Democratic Kampuchea 1976-1977* (Yale University Southeast Studies Monograph 33, 1988), vilka kan beställas via post från Yale University Press, P.O. Box 208206, New Haven, CT 06520-8206, USA. Några kan nedladdas från webbplatsen www.yale.edu/cgp, som tillhör Yale-universitetets “Cambodian Genocide Program”.

granskar närmare teoretiska nyckelfrågor så som de gjorde sig gällande i Kambodja. Det sista avsnittet beskriver kortfattat vad som hände efter störtandet av Demokratiska Kampuchea 1979, särskilt Kambodjas öde under det senaste årtiondet då det befunnit sig i FNs, IMF:s och andra västimperalistiska institutioners klor.

II. Bakgrund till segern

Kungadömet Angkor

Kambodja uppstod ur kungadömet Angkor som blomstrade från 800- till 1300-talet. Ett halvt årtusende senare, när den moderna nationen växte fram, blev tempelkomplexet som kungarna byggt (nu kallat Angkor Wat) en ikon för den khmer-nationella identiteten hos alla som sökte höja den nationella fanan.

När hinducivilisationen som spred sig från Indien först anammades av khmermonarkerna medförde den en förvandling. Genom framväxten av en stark centraliserad stat blev det möjligt att bygga ett omfattande bevattningssystem för att kontrollera monsunöversvämningarna och spara vatten för bevattning. Ingenting kunde vara viktigare i ett land som är översvämmat halva året och torrt den andra halvan. Vissa historiker hävdar att Angkor-kungadömet förmådde bemästra risodling under torrperioden, vilket möjliggjorde två eller tre skördar per år. Khmer-hovets rikedomar var legendomsusade och deras överhöghet spred sig österut över Mekongdeltat (numera södra Vietnam) till havet, norrut genom stora delar av Laos till Kina och västerut genom Thailand och delar av Burma. Men templen förföll, därför att de, liksom dammarna och kanalerna, byggdes med hjälp av tvångsarbete, bönder som tvingades till arbete, och detta slags exploatering kunde inte bestå. Folket övergav hindu-religionen vilken utgjorde kärnan i Angkors sociala system och övergick till buddhismen.

Ett starkt Siam (Thailand) pressade på hårt från väster. Vietnam tog över nedre Mekong och trängde upp genom Kambodja. Senare skulle kambodjaner säga att de vietnamesiska erövrarna begravnade khmerer levande upp till halsen och fyllde deras munnar med het kol för att värma tekannor som placerades på deras huvuden. Sant eller inte blev denna bild en central referenspunkt för alla kambodjanska politiska partier.

När fransmännen anlände i mitten av 1800-talet hade det gamla Angkor-kungadömet splittrats upp i småbitar. Frankrike satte igång att kolonisera alla länder kring Mekong, delvis för att utmana briterens grepp över Kina. 1863 tvingades Kambodjas kung Norodom att acceptera ett avtal som gjorde landet till ett franskt ”protektorat” i utbyte mot att han fick behålla tronen.

En fransk koloni

Fransmännen började (precis som briterna) att utvinna sina profiter från opium- och alkoholhandeln, men det räckte inte. 1884 seglade franska kanonbåtar upp för Mekong från Vietnam. Deras trupper marscherade in i palatset och kungen tvingades avstå nästan all makt. Syftet var att få äganderätten till all mark i Kambodja så att franska plantager kunde upprättas, samtidigt som man införde tunga skatter. När bönderna gjorde uppror mot fransmännen, förde kolonialisterna in trupper från Vietnam. Enligt vissa historiker dödades tvåhundra tusen människor, 20% av befolkningen. Norodom som först manat till uppror, förrådde det två år senare, återigen för att få behålla sitt kungadöme.

Fransmännen använde vietnameser för att administrera Kambodja, och bortsett från kungliga hovet, utbildade de ingen inhemsk elit. Skatter som samlades in i Kambodja gick till att betala den franska kolonialmaktens administration i Vietnam. Fransmännen motiverade denna politik med att khmererna var lata, ”en dekadent ras”. Till skillnad från Vietnam, där fransmännen fann det lämpligt att genomföra ett visst mått av modernisering för profiternas skull och för deras övergripande koloniala imperieintressen i Sydostasien, skedde praktiskt taget ingen utveckling i Kambodja, förutom på gummiplantagerna och för andra exportriktade grödor.

Ingenting gjordes för att underhålla bevattningsystemet. Fransk import slog ut nationella hantverk (silke- och bomullsväverier) och begynnande lokal industri. Skattepålager skapade en kår av ockrande penningutlånare, eftersom bönder som inte tidigare haft någon relation till marknaden tvingades låna kontanter för att betala pålagorna. Marken delades i mindre och mindre lotter och många bönder blev livegna och tvingades arbeta för andra, istället för att kunna odla sin egen jord. Risproduktionen per capita föll till den lägsta nivån i Sydostasien.

Kungens sonson, Norodom Sihanouk, kröntes till kung av den franska Vichyregimen och härskade därefter under den följande japanska ockupationen. Efter andra världskriget ”inbjöd” han Frankrike att återvända. Under de kommande årtiondena blev både det kapitalistiska och feodalistiska förtrycket allt hårdare. Det kungliga hovet blev fasansfullt uppblåst. I vissa landsbygdsområden, särskilt Battambang och Svay Rieng, frodades storgodsherrefasoner. Antalet bönder som inte längre ägde någon jord utan levde som arrendatorer ökade i svindlande takt, särskilt under 50- och 60-talen och vid slutet av Sihanouks välde 1970 utgjorde de var femte bonde. Även om flertalet bönder fortfarande ägde någon mark, hade många familjer mindre än en hektar (vilket bedömdes utgöra minimum för att försörja en familj på fyra personer) och var tvingade att arrendera både mark och redskap. Den överväldigande majoriteten stod i skuld till penningutlånare och till affärsinnehavare. Många bönder hade skulder som översteg vad de kunde tjäna på ett år. Penningutlånare krävde vanligen 12% månatlig ränta och arbetade ihop med handelsmän som köpte ris billigt i början av säsongen när det fanns i överflöd och sålde tillbaka mot högre pris eller på kredit till bönderna vid säsongens slut när det blev ont om mat. Dessa köpmän var till övervägande delen kineser eller kinesiska khmerättlingar.

Som Mao sa, när de sociala förhållandena håller tillbaka produktivkrafterna, så talar verktygen genom folket. Motståndet växte mot dessa sociala förhållanden som dömde folket till fattigdom i vad som en gång varit ett rikt land.

Buddhistmunkar hade spelat en viktig roll i kriget mot fransmännen på 1800-talet. På 30- och 40-talen blev de buddhistiska wats (templen) centrum för det nationella motståndet, först mot fransmännen, sedan mot japanerna. Medan buddhismen som ideologi var den huvudsakliga stötten i det sociala systemet, var också den buddhistiska helgedomen den enda utbildningskällan (fransmännen upprättade inga skolor) och centrum för det intellektuella livet liksom den enda verkligt nationella institutionen vid sidan av monarkin. Flertalet unga män tillbringade några år som munkar. Det innebar att olika politiska riktningar frodades i klostren.

Den tidiga kommunistiska rörelsen

1930, samtidigt som revolutionens vindar svepte över världen, och i samband med det revolutionära kriget i Kina, uppdrog Komintern åt den vietnamesiske ledaren Ho Chi Minh att grunda det Indokinesiska Kommunistpartiet (IKP). Partiets bas var i Vietnam, där den kommunistiska rörelsen var den ojämförligt mest avancerade i regionen. Laos var och förblev det indokinesiska land där den var minst utvecklad. I Kambodja var till en början de enda partimedlemmarna vietnamesiska gummiplantagearbetare i öst och etniskt kinesisk medelklass i städerna. I efterdyningarna till den buddhistledda antikoloniala rörelsen under 1940-talet började partiet senare värva medlemmar bland de unga munkarna, och under de följande två årtiondena var många av partiets kadrer och ledare f.d. munkar.

Andra världskriget förändrade villkoren för självständighetskampen. Kort efter kriget satte vietnameserna igång ett väpnat uppror mot fransmännen. Vid denna tidpunkt rådde den internationella kommunistiska rörelsen både vietnameserna och kineserna att inte försöka nå nationell befrielse genom revolutionärt krig. Inget av partierna samtyckte till detta. Efter den kinesiska revolutionens seger 1949 blev kineserna det främsta stödet utifrån för de vietnamesiska revolutionärerna, precis som de blev för det koreanska folket i dess krig mot USAs

invasion vid denna tidpunkt. När vietnameserna fördrev fransmännen 1954 svarade USA för 80% av Frankrikes kostnader i denna konflikt, som ansågs utgöra en avgörande del i inringningen av Kina.

Efter upplösningen av det Indokinesiska kommunistpartiet 1951, bildade vietnameserna ett eget kommunistparti (Vietnams Arbetarparti, 1976 omdöpt till Vietnams kommunistparti). De hade också en egen armé. De kambodjanska kommunisternas situation var mycket annorlunda. De kambodjanska revolutionärerna var inte bara mindre utvecklade politiskt, organisatoriskt och militärt än sina vietnamesiska motparter. Deras yttre beroende av Vietnam svarade mot att de saknade en tydlig kommunistisk organisation. Istället för att bilda ett kommunistiskt parti, följde kambodjanerna vietnamesernas råd att bilda en enhetsfrontsorganisation, Khmerfolkets Revolutionära Parti. Istället för att bilda en egen armé – en armé som även om den samlats runt de närstående revolutionära uppgifterna, också skulle tjäna som huvudsaklig träningsgrund för kommunismens långsiktiga mål och ideologi – så verkade de helt enkelt med den buddhistiska och den nationalistiska Issarakgerillan som växt fram i kampen mot Japan. Med andra ord behandlade både de vietnamesiska och kambodjanska kommunisterna Kambodja som om uppgiften inte var att organisera en revolution som en del av den världsomfattande proletära revolutionen, utan blott som ett bihang till den vietnamesiska kampen.

Vietnams Arbetarpartis ledarskap hade ett teoretiskt försvar för detta och vann många kambodjaner för denna ståndpunkt. De betraktade förhållandena i Kambodja som olämpliga för revolution eftersom, som de sade, så många kambodjanska bönder var små jordägare och de sociala motsättningarna var otillräckligt utvecklade. Den kommunistiska rörelsen i Kambodja ansågs dessutom dömd till svaghet, så de måste alltid spela rollen av fadersparti. Ett dokument från Vietnams Arbetarparti 1951 slår fast: ”Det vietnamesiska partiet förbehåller sig rätten att övervaka broderpartiernas aktivitet i Kambodja och Laos”.⁸

Följande motsättning kom att prägla de kommande årtiondena: å ena sidan var den vietnamesiska rörelsen stark och drog den kambodjanska framåt; å andra sidan passade den kambodjanska svagheten vietnameserna som försökte att permanenta dess svaghet. Vietnameserna skulle komma att bära huvudbördan i kampen, först mot fransmännen sedan mot amerikanerna, med alla de heroiska uppoffringar det medförde, men samtidigt underordnade de kampen i grannländerna sin egen kamp. Det är en sak att göra detta av taktiska skäl (t.ex att koncentrera styrkorna i det ena eller andra landet för den gemensamma indokinesiska kampens bästa), men Vietnams Arbetarparti gjorde det till en strategi, där revolutionen i Kambodja eller Laos aldrig skulle kunna ske utan vietnamesisk inblandning.

Vietnameserna omringade och krossade den franska kolonialarmén fullständigt i slaget vid Dien Bien Phu. Frankrike tvingades 1954 acceptera ett framförhandlat tillbakadragande från Vietnam. Genèvekonferensen⁹ samma år fastslog villkoren för att avsluta Indokinakriget: Vietnam delades, med en revolutionär regering i norr och med fastställda val i söder för att åstadkomma ett återförenat, självständigt land. Läget i Kambodja var mer tveksamt. Issarakrörelsen var väl förankrad och dess stridande enheter omfattade flera tusen. Men som så ofta spelade Sihanouk ett dubbelspel. Han hade övertalat fransmännen att bevilja Kambodja självständighet 1953, genom att framhålla att de antingen kunde förhandla med honom eller förlora Kambodja till de kommunister som Frankrike stred mot i Vietnam. Vid Genèvekonferensen lyckades han nå en uppgörelse som garanterade att hans regim bestod i utbyte mot Kambodjas neutralitet.

⁸ Citerat i Elizabeth Becker: *When The War Was Over* (Simon and Schuster, 1986), sid. 345. Om detta se även David Chandler, *The Tragedy of Cambodian History* (Yale University Press 1991), sid. 48.

⁹ Om denna viktiga konferens, se [Genèveavtalet 1954](#) av Stig Eriksson (på marxistarkiv.se) – *Ö ann*

Bittra lärdomar

De kambodjanska kommunisterna stod tomhänta. De var förpliktigade att upplösa sina väpnade styrkor. Omkring ettusen personer, ungefär hälften av de revolutionära aktivisterna vid denna tidpunkt, lämnade Kambodja med fartyg som förde dem till norra Vietnam tillsammans med de vietnamesiska förband som kämpat i Kambodja. Detta var en delseger för Vietnam, men ett enormt bakslag för Kambodja. Det kom under lång tid att påverka det framtida ledarskapet i CPK, både för de som tillbringat krigsåren vid universiteten i Paris och för de som likt Pol Pot just återvänt för att se sina förhoppningar fullständigt grusas.

Detta var inledningen till vad som kallas Sihanoukperioden, när kungen abdikerade till förmån för sin far, och blev blott prins, men styrde landet genom en kombination av parlamentariska manövrer, valfusk och våld till dess han störtades 1970. Det var en extremt komplicerad period som blev ännu mer komplicerad när vietnameserna återupptog den väpnade kampen 1959, sedan USA vägrat tillåta de utlovade valen i södra Vietnam. Sihanouk utropade vad han först kallade ”khmersocialism” och senare ”buddhistisk socialism”. Själva kärnan i hans lära var att bevara ”den skiljelinje som bevarar äktheten i vår ras, våra traditioner, vår religiösa tro, och som garanterar vår självständighet visavi vissa av våra grannar”. Syftet med denna ”socialism” förklarade han, var att ”hindra kommunismens seger i Kambodja”.¹⁰ Han menade vad han sa: syftet med hans politik, utrikes som inrikes, var att bevara hans styre och hela det system som det representerade.

Förhållandena blev värre och värre för de kambodjanska kommunisterna. De upprättade ett legalt parti, Pracheachon [Folkets revolutionära parti – *Ö anm*], och deltog i valet 1955. ”Pracheachons största insats kom att bestå i att fylla polisens arkiv med namn på vänstermänniskor som trädde fram i valet”, skrev en observatör.¹¹ Partiet tilläts ha en legal existens och en del medlemmar arbetade i hemlighet inom regimen, men Sihanouks politik innebar en hänsynslös jakt och mord på kommunister, särskilt på landsbygden. Kommunisterna hade vissa framgångar i att organisera industriarbetare tills Sihanouk vände sig mot dem och krossade strejkrörelsen. Hans polis mördade helt öppet utgivaren av Pracheachons tidning på trottoaren utanför dess kontor. En partiledare överlämnade i hemlighet i flera år information till Sihanouks polis innan han öppet gick över till regimen. Det sägs att partiet förlorade 90% av sina medlemmar i jordbruksområdena i slutet av 50-talet. Många dödades eller skingrades av fienden; andra bara försvann. I ett utkast till CPKs historia anförs huvuddelen av dessa förluster till den passiva inställning som rådde inom partiet.¹²

Kambodjas Kommunistparti (CPK) grundades 1960. Det kallades först Kambodjas Arbetarparti, i likhet med det vietnamesiska partiet. Det verkade underjordiskt och dess existens hölls hemlig; offentligt verkade det genom det legala Pracheachonpartiet. Den märkliga dansen med Sihanouk fortsatte; prinsen tog med två ledande kommunister i sitt kabinett och en i den lagstiftande församlingen, men lät samtidigt kidnappa och mörda partiets ordförande. Studentprotester mot polisförtrycket bröt ut 1963. Som svar lät Sihanouk offentliggöra en lista över medlemmarna i partiets centralkommitté och lovade att utplåna vad han betecknade som ”Khmer Rouge” (röda khmerer).

Händelser utomlands hade långtgående påverkan på båda sidor under denna tid. Sihanouk upprördes över mordet 1963 på Diem, USA:s lakej i Sydvietnam som CIA lät mörda när han inte längre ansågs användbar. Prinsen bröt förbindelserna med USA och träffade en överenskommelse med den nordvietnamesiska regeringen och Nationella Befrielsefronten (FNL) i söder, vilken tillät dem att använda kambodjans territorium i utbyte mot ett löfte att

¹⁰ Citerat i Chandler, *TCH*, sid. 87.

¹¹ Citat i Becker, *WWO*, sid. 97.

¹² ”Summary of Annotated Party History” (Kommenterad partihistoria i sammandrag), i Jackson, *CRD*, sid. 257.

respektera Kambodjas gränser.¹³ De kambodjanska kommunisterna, sades för sin del ha tagit djupt intryck av katastrofen i Indonesien 1965. Indonesiens legala och öppna kommunistparti hade hoppats kunna åstadkomma befrielse utan väpnad kamp genom samarbete med Sukarnos nationalistregim; istället krossades både regimen och kommunistpartiet av en USA-organiserad högerkupp och ett oräkneligt antal människor slaktades.

Pol Pot blir ordförande

Det kambodjanska partiets andra kongress 1966 blev en vändpunkt. Partiet bytte namn och Pol Pot blev CPK:s ordförande. Huvuddelen av partiledningen och en stor del av medlemskadern (inklusive många studenter och lärare) drog sig undan till landsbygden. Tyngdpunkten i arbetet började förflyttas, först till de östra gränstrakterna, där kontakter och samarbete återupprättades med de vietnamesiska kommunisterna, och sedan till Ratanakari-provinsen, på de isolerade höjderna i nordost. Partiet började bygga upp en underjordisk organisation på landsbygden som förberedelse för väpnad kamp. Man vann stöd från stamfolk som länge lidit under centralregeringens förtryck. Med dessa steg fjärmade man sig också från det vietnamesiska partiet som fortfarande ansåg att det inte förelåg någon revolutionär situation i Kambodja och att det därför var fel att riskera samarbetet med Sihanouk.¹⁴ Samtidigt påverkades ironiskt nog läget i Kambodja alltmer av kriget i Vietnam, och upptrappningen av kriget medförde att Kambodjas interna motsättningar nådde kokpunkten.

Kina levererade vapen till vietnameserna via Kambodjas hamnar. Sihanouk tog en viss procent på allt. På liknande sätt såldes en stor del av Kambodjas ris till FNL:s styrkor i södra Vietnam. Det utgjorde ett problem för Sihanouk eftersom det innebar att regeringen förlorade en del risexportskatter. Han införde ett system som kallades ramassage, vilket innebar att regeringssoldater gick in i byarna och tvingade bönderna att sälja riset till dem under marknadspriset. I Samluat, i väst nära Battambang, gjorde bönderna motstånd och attackerade militära poster. Även om CPK hade sitt centrum i landets andra ände stödde man detta uppror.

Pol Pot förklarade senare att ”det var i denna mognande revolutionära situation som ett väpnat uppror bröt ut 1967 i Samluat... Det startades av folket genom dess egen rörelse. Partiets centralkommitté hade ännu inte beslutat om ett landsomfattande allmänt väpnat uppror”.¹⁵ I själva verket hade partiet ännu inte formellt brutit med den mer eklektiska linje som dominerat sedan årtiondets början och som innebar ”att kombinera politisk och väpnad kamp”. Det är oklart i vilken omfattning partiet enats kring att fullständigt göra upp med sin tidigvarande praktik. (Framförallt CPK i den östra zonen sades ha varit tveksamt.) Men yttre omständigheter ingrep. ”Det är sant att vårt parti ännu inte hade rest principen om väpnad kamp, men inför fiendens massiva inbördeskrig måste vårt parti slå tillbaka med vapen”.¹⁶

Sihanouk lät använda flygplan, som kineserna försett honom med för att stå emot USA, och bombade istället byar i västra Kambodja. De vapen som han behållit som betalning för samarbetet med vietnameserna vände han mot de kambodjanska bönderna. Han tog offentligt an-

¹³ Typiskt nog placerade Sihanouk kontrollen över nationaliserade USA-företag i sina egna kumpaners händer. Kambodjas guldreserv flyttades från USA till Frankrike och den franske presidenten de Gaulle inbjöds till ett entusiastiskt statsbesök.

¹⁴ Wilfred Burchett, en av de få västjournalister som rapporterade om kriget ur vietnamesisk synvinkel och som var insatt i det vietnamesiska kommunistpartiets tänkande, skrev att han 1967 avvisat en begäran att han skulle skriva om en ”väpnad kamp som stod i begrepp att igångsättas mot Sihanouk”. ”Det var absurt att tala om en ’revolutionär situation’ i Kambodja vid denna tidpunkt.” Wilfred Burchett, *At the Barricades* (London 1979), sid. 324.

¹⁵ Tal av Pol Pot 1977, citerat av Chandler, *TCH*, sid. 166-7.

¹⁶ *Provatt nei Pak Kommyunis Kampuchea* (Kampuchianska kommunistpartiets historia), stencilerat dokument som Ieng Sary sägs ha spridit 1974. Citerat i Kiernan, *How Pol Pot Came to Power* (Verso/New Left Books 1985), sid. 250-1.

svar för en order att alla tillfångatagna rebeller skulle avrättas på stället. Prinsen skröt med att de skulle stekas och ges som föda till gamarna. Han gav order om att filma fångar som hackades till döds och visade dessa nyhetsfilmer på biografer i städerna. På landsbygden satte hans soldater avhuggna huvuden på pålar med samma syfte. Upproret varade april och hela maj.

Nu började CPK på allvar organisera för ett landsomfattande uppror. I januari 1968 inleddes dess första offensiv. Revolutionärerna hade vid denna tidpunkt mycket få moderna vapen och partiledningen tvingades återigen fly undan Sihanouks styrkor, men ett inbördeskrig hade inletts.

Vietnameserna välkomnade inte denna utveckling, men samarbetet med CPK fortsatte. FNL var upptaget av sina förberedelser för Tetoffensiven i februari 1968, en 'vinna-eller-försvinna'-satsning på ett uppror i städerna. Nederlaget för offensiven blev signalen för att i stort sett överge det långvariga folkkrigets strategi, och inleda en mer konventionell krigföring med en framförhandlad uppgörelse som målsättning.

Men, ironiskt nog, och helt visst mot deras önskan, närmade sig Sihanouk, CPK och vietnameserna en trepartsallians.

USAs "hemliga krig" i Kambodja

I mars 1969 inledde USA sin "hemliga" bombkampanj i Kambodja. Panikslagen inbjöd Sihanouk Jackie Kennedy (tidigare amerikanska presidentens änka) på besök och återupprättade förbindelserna med USA. Men det var för sent. I mars 1970 störtades han i en USA-organiserad kupp, av sin egen premiärminister, general Lon Nol, som Sihanouk ända från början hade förlitat sig på i förtrycket av kommunister. I slutet av april invaderade USA Kambodja. 30.000 USA-soldater och 40.000 soldater från Sydvietnams armé hemsökte i två månader östra Kambodja med det uttalade syftet att utplåna FNLS kämpar, vilka drog sig västerut för att undvika ett avgörande slag. Sihanouk flydde till Paris och därefter till Peking. Kina erbjöd sig att stödja honom på villkoret att han tog upp kampen mot USA-imperialismen. Några dagar senare manade Sihanouk Kambodjas folk till väpnad kamp som ledare för Kampuchéas Nationella Enhetsfront (vanligen känd under sin franska förkortning, FUNK), vars kärna bestod av de röda khmererna. Han inbjöd också till en toppkonferens för att ena de indokinesiska folken mot USA-imperialismen. Sihanouk utsågs till statsöverhuvud för FUNKs exilregering, Kungliga Nationella Enhetsregeringen, men FUNKs program nämnde däremot ingenting om vilken roll Sihanouk skulle spela i regering efter befrielsen.

Vid denna tidpunkt hade CPK omkring 50.000 man i stridande lokala milisförband och en armé på 5000 man. Detta fördubblades inom ett år. Nära militärt samarbete upprättades mellan befrielsestyrkorna i de två länderna. "De var illa utrustade; de förlitade sig lika mycket till vapen som tagits från amerikanerna som vapen och ammunition som Kina eller Vietnam försåg dem med", skrev en amerikansk författare som var journalist i Phnom Penh vid denna tid.¹⁷ Men hon tillägger "Tid var den viktigaste hjälp vietnameserna gav dem och de använde den effektivt."

Helt klart fanns det två sidor i denna process. CPK var tvingat att bygga upp sina väpnade styrkor steg för steg och man hade inte mycket mer än det kambodjanska folkets stöd att förlita sig på. Det stödet var, enligt samstämmiga seriösa rapporter, brett, djupt och starkt. Ingenting annat kan förklara den stadiga tillväxten av den revolutionära armén som 1973 omfattade 40.000 man. Även deras uppköp av mycket material och vapen från korrupta Lon Nol-tjänstemän och officerare vittnar om det ökade stödet, liksom från gummiplantagearbetare (som gjorde det möjligt för dem att sälja gummi). Men det var vietnameserna som svarade för huvuddelen av striderna mot Lon Nols armé ända fram till 1972 års utgång, och då

¹⁷ Becker, *WWWO*, sid. 148.

hade reaktionärernas kraft brutits. Och ännu viktigare, de besegrade USA-imperialismen i Vietnam. Utan det skulle inte Kambodjas befrielse ha kunnat äga rum vid denna tid.

1973 hade vietnameserna tvingat USA till förhandlingsbordet i Paris och ville att CPK skulle förena sig med dem. Vietnameserna önskade och uppnådde ett stopp för bombningarna och ett tillbakadragande av USA-trupperna. USA var dock ej villigt att erkänna sitt nederlag och kriget skulle fortsätta i ytterligare mer än två år. Samtidigt satte de dock en gräns för vad de var beredda att riskera för att nå en seger. Sett i perspektivet av USAs övergripande krig i Indokina, var detta en avgörande vändpunkt. Men vad deras egna omedelbara krigsmål beträffar såg kambodjanerna inget skäl till att gå med på eld-upphör, vilket enbart skulle försvaga deras järngrepp kring det isolerade Phnom Penh, som tycktes kunna falla när som helst. Detta är skälet till att Lon Nol var mycket ivrig att uppnå eld-upphör, även om inte CPK deltog i Parisuppgörelsen, och varför CPK tillbakavisade båda erbjudandena.

Precis som de näraliggande målen för de två viktigaste indokinesiska befrielsestyrkorna vid tidpunkten för Parissamtalen var olika, var också de omedelbara resultaten dramatiskt olika. USAs tillbakadragande från Vietnam betydde på intet sätt att Kambodja kom undan. Tvärtom. Enligt Parisavtalen kunde USA inte längre bomba Vietnam, men samtidigt som USA hoppades att dess massiva stöd skulle få den reaktionära (Saigon-)regimen att hålla ut under en "acceptabel tidsrymd", fruktade man att en seger för röda khmererna var omedelbart förestående. CIAs chef William Colby betecknade bombningar i Kambodja som "det enda spelet i stan".¹⁸

Huvuddelen av Kambodja förklarades vara en "fri krigszon".¹⁹ Parissamtalen ägde rum i januari; i februari sände USA åter in sina krigsplan över Kambodja. En kvarts miljon ton bomber fälldes i rader som pågick dagligen under 140 dagar. Det var mer än tre gånger den mängd som fälldes över Japan under det andra världskrigets avslutande allomfattande bombkampanj, vilken kulminerade i atombombningen av Hiroshima och Nagasaki. Syftet var att åstadkomma en eldring runt Phnom Penh. Det gav Lon Nolregimen två års respit.

Det hade funnits spänningar mellan de två indokinesiska partierna även när förbindelserna var som bäst, men nu försämrades relationerna snabbt. Enligt CPK föreslog vietnameserna att man skulle upprätta gemensamma militära ledningar och förband, men kambodjanerna föredrog att behålla sitt oberoende.²⁰ Med början från tidigt 1970-tal, efter USAs invasion av Kambodja och bildandet av FUNK, hade vietnameserna börjat skicka tillbaka hundratals kambodjaner som levte i exil i norra Vietnam i 15 år. Vietnameserna ville stärka de revolutionära krafterna i Kambodja, men de ville göra det genom att öka sitt inflytande inom CPK. Många av dessa återvändande kadrer hade genomgått skolning i det vietnamesiska sättet att närma sig politiken liksom i andra avseenden. Till en början välkomnades de hem och integrerades i CPK-ledda enheter. Inom några år hade nästan alla stötts ut ur partiet och många hade avrättats. "Gruppen av tidigare stridande, som skolats i Hanoi", står det i ett dokument från 1976, "blev 100%-iga vietnameser och ingenting var kvar av khmer. De var lydiga lakejer till vietnameserna".²¹ Denna bittra motsättning återspeglades även inom CPK, när eldstrider bröt ut mellan trupper från sydvästra zonen och östra zonen, vars ledning ansågs

¹⁸ Citerat i Chandler, *TCH*, sid. 224.

¹⁹ Ett område där amerikanska piloter kunde bomba och beskjuta varje misstänkt fientligt mål utan att först begära tillstånd, vilket i praktiken betydde alla människor, djur, bostäder och marker utanför de regeringskontrollerade områdena.

²⁰ Demokratiska Kampuchéas regering: *Black Paper – Facts and Evidence of the Acts of Aggression and Annexation of Vietnam against Kampuchea*, 1978.

Ö ann: Utgavs i svensk översättning av Oktoberförlaget 1979: *Svartbok – Fakta och bevis om Vietnams aggressiva och expansiva handlingar mot Kampuchea*. Finns på marxistarkiv.se.

²¹ "The Last Plan", i Jackson, *CRD*, sid. 301.

pro-vietnamesisk, ”khmer-kroppar med vietnamesiska sinnen”. I sydvästra zonen förklarade ledningen att det fanns två slags fiender, den akuta och den icke-akuta. ”Vietnameserna är ännu inte våra akuta fiender, som ju är USA och Lon Nol, men samtidigt sades att Vietnam är vår fiende nummer två”. Man refererade ständigt till Vietnam som ”vår arvfien”.²²

Riskriget

Om CPK endast kunde förlita sig på folkets stöd, hade USA inget annat än sina B 52-or att hålla uppe Lon Nol-regimen med. Även hans amerikanska rådgivare betraktade regimen som en katastrof. Den var så korrupt och inkompetent att nära hälften av soldaterna på avlöningslistorna inte existerade, utan var enbart sätt för generaler att berika sig själva. Proportionellt hade hans armé fler generaler än någon annan armé i världen. Mot USAs upprepade bombmattor använde CPK, liksom vietnameserna, en effektiv taktik: de stridande förbanden sökte sig så nära regimsidans styrkor som möjligt. De flesta offren var civila; sprängmedlens och napalmens härjningar förvandlade stora arealer på landsbygden till ödeland, medan friska unga män tvingades att slåss på den ena eller andra sidan. Frågan om att föda befolkningen och trupperna blev alltmer akut på båda sidor. Risupplopp skakade det flyktingöversvullda Phnom Penh. USA tvingades nu tillföra ris i massiva kvantiteter. Lon Nols överlevnad var så beroende av detta, att USAs ambassad varje vecka skickade hem rapporter om risläget.

I vissa befriade områden hade risproduktionen förbättrats trots bombningarna, men krigets behov översteg tillgången. Fram till nu hade mark, som tagits från godsherrar och andra förädlare som stödde USA och Lon Nol, delats ut individuellt till jordlösa bondefamiljer. Bönderna hade med entusiasm gått med i gemensamma hjälpgrupper där var och en hjälpte varandra att odla marken. Hälften av befolkningen levde i befriade områden, som administrerades av massorganisationer som Bondeföreningen och Patriotiska Munkföreningen. (Existensen av Kommunistiska Ungdomsalliansen, genom vilken partiets rekrytering till stor del bedrevs, var fortfarande hemlig, liksom partiet självt.) Penningutlånare och belåning av risskördar avskaffades, även om köpmän fortsatte med sina affärer. Bönderna plågades inte längre av korruption, våldtäkter, stölder, dryckenskap eller hasardspel. På vissa håll hade bönderna frivilligt bildat kooperativ omfattande 10–30 familjer som ökade deras levnadsstandard.

I maj 1973 lanserade Angkar vad man kallade den ”Demokratiska revolutionen”. Nu skulle kooperativen höjas till en ”högre nivå” och göras allmängiltiga. Termen kooperativ är missledande eftersom privatägande var i grunden avskaffat. Likaså städer i de befriade områdena.

CPKs interna publikation *Tung Padevat* (Revolutionära flaggor) förklarade senare läget så här: ”Det fanns å ena sidan framsteg men å andra sidan var det gamla samhället kvar... [D]e som hade tillgång till mark behöll sitt privatägande. Dessutom hade nu tidigare jordlösa bönder och tidigare jordlösa arbetare fått jord av den [revolutionära] staten. Därför förblev jorden i allmänhet privatägd.” I staden Kratie i nordöst, en del av ett CPK-lett befriat område, ”blev vår stat [kompradorkapitalisternas] satellit.” ”Staden Kratie uppvisade samma tecken som det gamla samhället. Honda-motorcyklar körde upp och ner för gatorna som förut, medan våra gerillasoldater gick i dammet klädda i trasor. Detta visade att de fortfarande var herrar... Om vi följt den vägen skulle vi inte ha kommit någonstans.”²³

Kratie tömdes fullständigt och omvandlades till en spökstad. På landsbygden förbjöds pengar, krediter och handel; ris och andra basvaror samlades direkt in av den nya staten. Privat ägande av jord, jordbruksredskap, motorfordon m m eliminerades.

Det var tidigare fullständigt okänt, som de citerade dokumenten ovan från CPK erkänner, att fullständigt konfiskera privategendom under ett nationellt befrielsekrig, när uppgiften var att

²² Kiernan, *HPPCP*, sid. 362.

²³ *Tung Padevat*, augusti 1975, översatt av T M Carney och citerat av Kiernan, *HPPCP*, sid. 368-9.

förena alla som kunde förenas mot imperialisterna och deras marionettregim, inklusive den nationella bourgeoisin och även en del patriotiska storkapitalister och godsherrar, vars existens är fullständigt uppknuten till det reaktionära samhället, men som ibland kan vinnas för aktioner mot huvudfienden (som t ex Sihanouk själv). Dessutom behandlades all egendom lika, vare sig den tillhörde feodala jordägare och plantageägare (som ju var revolutionens yttersta måltavlor) eller bönder som endast kunde vinna sin egen befrielse genom att med våld tillskansa sig jord. Så vad var skälen till dessa åtgärder?

Pol Pot beskrev senare syftet så här: "[J]ordägarna och handelsmännen samlade allt ris för att sälja det till Lon Nol-klicken och till vietnameserna. Befolkningens fattigaste skikt blev utan ris... Kambodjas Revolutionära Armé som kämpade vid fronten blev utan ris och tvingades leva på risdekokter till varje mål... Därför beslöt vårt partis Centralkommitté 1973 att upprätta kooperativ på lägre och högre nivåer i alla befriade områden."²⁴ En annan CPK-ledare beskrev 1973 års beslut mer rättframt: "Vietnameserna var det största problemet. De ville köpa ris. Så vi avskaffade pengarna. Om folket inte behövde pengar, om de levde i kooperativ där staten försörjde dem med allt, skulle de inte sälja ris till vietnameserna."²⁵

Dessa åtgärder vidtogs mitt under krigets hårda dagar och mitt i det revolutionära uppsvinget. Uppenbarligen genomfördes de inte överallt i de befriade områdena eller omedelbart. I vissa områden genomfördes de enbart i de mest avancerade byarna; på andra håll var det obligatoriskt för alla. Men de var inte avsedda som något tillfälligt eller taktiskt steg; snarare förebådade de det kommande CPK-styret. CPKs huvudsakliga kännetecken och de viktigaste politiska och ideologiska frågorna i dess styre blottades, liksom det speciella sätt på vilket de var sammanbundna.

Nationalism och revisionism

För att återvända till de fyra punkter som presenterades i början av artikeln:

För det första, CPKs sätt att handlägga Vietnamfrågan: Vietnamesiskt förakt för revolutionen i Kambodja och dess försök att underordna den sina egna nationella intressen blev den avgörande faktorn som påverkade utvecklingen av den kambodjanska revolutionen. Att detta var ett förhållande, en yttre omständighet, kan inte nog betonas, eftersom denna yttre faktor inte avgjorde de kambodjanska revolutionärernas gensvar.

Man måste komma ihåg att de två nationella befrielseörelsernas militära förbindelser och samarbete gjorde det möjligt för vietnameserna att påverka den kambodjanska kampens förlopp, men motsatsen var inte heller omöjlig, och om en alltmer felaktig linje från Vietnams Arbetarpartis sida utgjorde ett stort problem i Kambodja, skulle det visa sig än mer katastrofalt för folkmassorna i Vietnam.²⁶ Vietnam utgjorde ett problem för den kambodjanska revolutionen, men var också en stor tillgång. USA hade besegrats där och landet var fyllt av människor som offrat allt i den antiimperialistiska kampen. Det faktum att så många kambodjaner bodde i Vietnam och vice-versa var en möjlig öppning, genom vilken en kambodjansk revolutionär linje kunde påverka hela regionen. Men CPK såg inte detta. De såg bara situationens negativa konsekvenser. De kunde inte se längre än till sina egna kambodjanska nationella intressen, lika lite som de vietnamesiska revisionisterna kunde förstå varför de skulle bry sig om revolution i Kambodja. Som svar på den vietnamesiska linjen som tenderade att begränsa den indokinesiska kampen till revolution i Vietnam och stöd för denna i de andra två länderna, var CPK lika oförmöget att se behovet av och möjligheten i att sprida

²⁴ Tal av Pol Pot september 1978, citerat av Becker, *WWWO*, sid. 162-3.

²⁵ Intervju med Thioung Prasith, citerat av Becker, *WWWO*, sid. 163.

²⁶ För en analys av Vietnams Arbetarpartis politiska och militära linje under senare delen av 1970-talet, se "Vietnam: Miscarriage of the Revolution", *Revolution* (Centralkommitténs organ, RCP, USA) Vol 4, nr 7-8, juli-augusti 1979

en genomgripande proletär internationalistisk revolution över Indokina, i förening med världens folk (inklusive det maoistiska Kina, en mycket viktig beståndsdel i denna situation).

För det andra, reser det naturligtvis frågan vilken slags revolution de önskade genomföra. Detta kom att bli allt tydligare under de få år CPK hade makten i hela landet, som framgår av nästa avsnitt. Men redan de åtgärder som genomfördes 1973 förebådar linjen att hoppa över det nationellt-demokratiska revolutionsstadiet och till och med socialismen, vilken kom att ta en förbluffande form efter den landsomfattande befrielsen. Målet förvreds: istället för att inrikta den revolutionära elden på USA och Lon Nol-regimen, förklarades privategendom i allmänhet som fienden, detta i ett land där de flesta människor hade någon egendom, och där den största förnedringen beskrevs i termer av att vissa unga medelklassmän ägde motorcyklar medan röda khmerernas soldater marscherade i dammet. (Observera att *Tung Padevat* inte såg det faktum att tidigare jordlösa bönder fått mark som en faktor som skulle stärka deras entusiasm för att revolutionen skulle gå vidare; tvärtom drogs slutsatsen att deras jord borde konfiskeras.) CPKs oförmåga att ens föreställa sig möjligheten att förena de indokinesiska folken på en revolutionär grundval överensstämde med dess oförmåga att inse vikten av att ena folkets överväldigande majoritet för att göra revolution i Kambodja.

För det tredje, ett annat olycksbådande förebud gällde sättet att handskas med motsättningar inom partiet (särskilt den orättfärdiga behandlingen av kader som återvänt från Vietnam). Som vi sett var kampen mot det ”vietnamesiska” inflytandet i CPK i själva verket en tvålinjekamp i det kambodjanska partiet, en strävan att arbeta fram en revolutionär linje i kamp mot den icke-revolutionära linje som tidigare dominerat. Men eftersom även denna kamp utgick från ett nationalistiskt perspektiv, summerades den felaktigt som huvudsakligen en kamp mot en yttre fiende (Vietnam och ”vietnamesiskt tänkande”). Denna summering blev i sig ett oerhört hinder för partiets utveckling, och undergrävde den mer revolutionära riktning som segrat. Eftersom dessa frågor inte behandlades politiskt på ett öppenlyst sätt, vilket kunde ha stärkt förståelsen och enigheten inom CPK, försvagades istället partiet. Snarare än att lära av detta misstag, kom detta tillvägagångssätt att systematiseras.

Slutligen behövde CPK utveckla en kritik av det vietnamesiska partiets politiska, ideologiska och militära linje, vars hållning aldrig varit fast och alltmer dragits in i Sovjetunionens politiska och ideologiska sfär. En sådan kritik hade varit oundgänglig för att klargöra vägen till befrielse och socialism i Kambodja och för att ena det egna partiet, men det fanns också ett desperat behov av sådan kritik i Vietnam och Laos. Detta var ett exempel på de ”utländska erfarenheter” som CPK kunde negligera, endast med risk att förlora sin egen orientering och förmåga att överhuvudtaget leda någon revolution. Ett annat var Maos polemik mot den sovjetledda moderna revisionismen och hans utvecklade analys av den internationella kommunistiska rörelsens historiska erfarenheter, liksom Kulturrevolutionens linje och erfarenhet. Men istället för att utgå från det internationella proletariats ideologi och intressen, reagerade de själva mot den vietnamesiska chauvinismen utifrån en egen nationalistisk bas, vilket gjorde motsättningen olöslig. Trots CPKs faktiska och erkända ledarskap över stora massor av Kambodjas folk och dess värdefulla och heroiska roll i kampen mot USA-imperialismen, som i sig var ett viktigt bidrag i den internationella proletära revolutionen, utvecklade och befäste CPK under kriget allt mer en linje som ledde längre och längre in i en återvändsgränd.

III. Förspilld seger

Befrielsen

Phnom Penhs befriades den 17 april 1975. Slutstriden hade inletts på årets första dag. Revolutionära trupper skar av Huvudväg ett som förband Phnom Penh med Saigon. Man förtöjde kinesisktillverkade vattenminor i kablar i Mekongflodens vatten och drog upp dem när fartyg närmade sig, och skar på sätt av även denna transportled. Grovkalibriga haubits-kanoner (som

vietnameserna försett dem med, vilka i sin tur erövrade dem från amerikanerna) beskött huvudstadens flygplats, som utgjorde den enda kvarvarande förbindelselänken till USA. Rädda för vad dess ambassadör betecknade som en ”okontrollerbar lösning”,²⁷ skickade USA Lon Nol i exil och försökte nå en separatuppgörelse med Sihanouk, i utbyte mot att han avbröt sin allians med CPK. Han avvisade detta erbjudande, kanske därför att det var för sent. Den hatade reaktionära armén – som hade våldtagit och rånat staden precis som man tidigare plundrat landsbygden – kollapsade, samtidigt som CPKs väpnade styrkor omringade städerna och ryckte närmare. Den revolutionära armén som omfattade omkring 60.000 soldater, däribland flera kvinnobataljoner, tillsammans med många fler bönder i lokala milisförband, var flera gånger mindre än Lon Nols armé. Under CPKs ledning hade det rättvisa i kampen blivit en oemotståndlig materiell kraft.

USA och dess lakejregim försökte utmåla kriget som ett sätt att rädda Kambodja från en vietnamesisk invasion, trots att Kambodja nu, för första gången i modern historia, befann sig helt och hållet i kambodjanernas händer. Till och med en amerikansk UD-tjänsteman i Phnom Penh var tvungen att erkänna att ”befolkningen i den [Lon Nol-kontrollerade] republikanska zonen välkomnade kapitulationen den 17 april 1975”.²⁸

Ändå kan man säga att två olika Kambodja, eller två olika delar av landet som genomgått skilda utvecklingar, denna dag ställdes mot varandra. Phnom Penh hade, som så många andra urbana centra i tredje världen, först under fransmännen (och även tidigare) och sedan under Sihanouks år av ekonomiskt uppsving, varit en stad avskild från övriga landet. Dess ekonomi var knutet till utländskt kapital, till ris- och gummiexport och ett fåtal andra producerade varor, och dess viktigaste roll var att tjäna som lager och distributionscentrum för utländska varor. Under större delen av 1900-talet var stadens befolkningsmajoritet född i Kambodja, men de var icke-khmerer, särskilt kineser och vietnameser. Efter självständigheten från Frankrike utfärdade Sihanouk, när han var på ”moderniserings”-humör, ett dekret som förbjöd den traditionella bondeklädseln i staden liksom att gå barfota. Den miljon flyktingar som strömmade in under USA:s bombningar ändrade på allt detta – stadens befolkning fördubblades till omkring två miljoner – samtidigt som staden blev än mer isolerad från landsbygden. När Phnom Penh erövrades hade miljoner bönder deltagit i revolutionen under flera år, medan huvudstadens befolkning hade levt nästan uteslutande på det reaktionära kriget eller av den välgörenhet som den amerikanska ambassadörens fru bestod med medan hennes man hjälpte till att förstöra landet.

Den stad befrielsestyrkorna erövrade var inte en prisvärd trofé i någon verklig mening. Där fanns få vapen- och ammunitionslager, inga stridsflygplan, tanks eller tunga artilleripjäser. Inga råvaror, inga reservdelar, och på grund av bristen på olja, nästan ingen elektricitet. Stora delar av staden saknade vatten. Det fanns ingen medicin eller annan sjukhusutrustning. Och framför allt saknades mat. De rislager som fanns räckte bara till att försörja befolkningen i mindre än en vecka.

Läget i resten av landet var inte mycket bättre. Lon Nol-regimen angav en halv miljon döda på sin sida; ytterligare 600.000 rapporterades döda i de befriade områdena (en befolkning på mellan 7 och 8 miljoner). Hundratusentals av de överlevande var svårt lemlästade eller invalidiserade. Den sista kommuniké som USAID sände förklarade att Kambodja ”på mindre än fem år gått från att vara en viktig exportör av ris till storskalig import och när kriget slutade i april 1975 stod landet på gränsen till massvält”.²⁹ Minst hälften av risfälten hade slagits sönder av bomber och låg oplanterade. USA:s flygräder och stridshandlingar hade dödat

²⁷ Chandler, *TCH*, sid. 234.

²⁸ Timothy Carney, ”The Organization of Power”, Jackson, *CRD*, sid. 35.

²⁹ Citerat i Kiernan, *PPR*, sid. 163.

flertalet av de vattenbufflar som användes till att dra plogar, och även annan boskap och andra djur. Nästan hälften av landets befolkning hade fördrivits från sina hem. Landets vägar och järnvägar var förstörda och floderna blockerade av vraken efter sjunkna fartyg.

Sådana var omständigheterna under vilka befrielsestyrkorna evakuerade Phnom Penh och andra större städer nästan omedelbart efter de kommit in i dem. Dessutom visste de inte om USA planerade att återuppta sina bombräder. Kriget rasade fortfarande i Vietnam. Bara några få veckor senare, den 12 maj, iscensatte USA 'Mayaguezincidenten', då uppbringandet av ett amerikanskt fraktfartyg med militär utrustning på kambodjanskt territorium togs till intäkt för ett nytt USA-anfall, vilket förstörde de flesta av de kambodjanska sjöstridskrafterna liksom landets enda oljeraffinaderi i Kampong Song.

USA och övrig imperialistpress vrålade att denna utrymning var en dödsmarsch, men inte ens de mest negativa rapporterna ger några belägg för detta. Som *New York Times* reporter beskrev det, var det "i själva verket en resa bort från en närmast säker sväldöd... [som] redan var en realitet i de urbana centra".³⁰ Befrielsesoldater gick från dörr till dörr och uppmanade folk att ge sig av så snart de samlat ihop sina ägodelar. Det förekom inget våld. Människorna lämnade staden familjevis och fick mat och dryck längs vägen. En del medicin delades också ut. Det är sant, vilket västlig press ondgjorde sig över, att sårade och sjuka evakuerades från sjukhusen, men åtminstone just då hade de inte det sämre ställt än någon annanstans. Tillfångatagna höga officerare och tjänstemän från Lon Nol-regimen avrättades, men de enda rapporter som finns om massavrättningar av Lon Nol-soldater kom från Battambang och andra delar av nordvästra zonen, något som partiets centrum snart gav order om skulle upphöra. Eftersom den amerikanska pressen gick i spetsen för att yla om de "röda khmerernas grymheter" i spåret av USAs nederlag, kan det vara på sin plats att citera en tidigare hemligstämplade rapport från USA:s ambassad i Thailand (som ansvarade för "övervakningen" av Kambodja), där det sägs att efter den första månaden "har rapporter om avsiktligt dödande av tidigare regeringstjänstemän och soldater praktiskt taget upphört".³¹

Men tömningen av städerna var inte avsett som en krigsåtgärd, inte ens som en nödvändig anpassning i en ohållbar situation. Soldaterna som organiserade denna exodus sa till folk att det endast var en tillfällig åtgärd. Men så var det inte, och var aldrig avsett att vara. På en partikonferens i maj 1975 hade det beslutats att avskaffa städer en gång för alla. Utrymningen var fullständig och permanent. Senare återkallades ett fåtal yrkesutbildade arbetare och bönder skickades dit för ersätta fabriksarbetare, ett fåtal regeringskontor och utländska ambassader återöppnades, men i nästan fyra år hade den levande delen av huvudstaden reducerats till ett par bostadskvarter. Resten städades upp och överlämnades sedan till ogräset.

Utrymningen av städerna var endast första steget i ett mer omfattande program som antagits månader före befrielsen. Marknader, privategendom, pengar och religion avskaffades. Tömningen av städerna betraktades som ett avgörande steg i detta. "Om vi hade behållit Phnom Penh", skrev CPK i ett internt organ, "skulle den [privategendomen] haft kvar mycket av sin styrka. Det är sant att vi var starkare och hade större inflytande än den privata sektorn när vi var på landsbygden. Men i Phnom Penh skulle vi ha blivit deras underhuggare."³²

"Unik" revolution?

CPK förstod mycket väl att detta stod i strid mot varje socialistisk revolutions politik och erfarenhet. "Utdrivandet av befolkningen från Phnom Penh är en åtgärd som man inte finner i något annat lands revolution", konstaterades i ett internt CPK-dokument. Utrikesminister Ieng

³⁰ Citerat av Noam Chomsky & Edward och S. Herman: *After the Cataclysm: Postwar Indochina and the Reconstruction of Imperial Ideology* (South End Press, 1979) sid. 161.

³¹ Ambassadrappport 26 augusti 1975, citerad i Kiernan, *PPR*, sid. 92.

³² Citerat i Kiernan, *PPR*, sid. 96.

Sary förklarade senare för en utländsk korrespondent att ”Det finns ingen föregångare till det revolutionära Khmer-experimentet. Vi vill uppnå något som aldrig hittills hänt i historien”.³³

I själva verket betraktade CPK-ledningen sin revolution som fullständigt unik. I juli förklarade Pol Pot inför ett möte med 3.000 armérepresentanter: ”Vi har vunnit en total, definitiv och *ren* seger, vilket betyder att vi har segrat utan någon utländsk förbindelse eller inblandning. Vi vågade föra en kamp på helt andra grunder än världsrevolutionens... Inget land i hela världen, inget folk och ingen armé har tidigare, alltsedan det revolutionära krigets början och USA-imperialismens framväxt, kunnat driva ut imperialisterna till sista man och vinna en total seger. Ingen har kunnat det.”³⁴

Pol Pot framförde två olika påståenden som behöver skärskådas. För det första är påståendet att ingen annan någonsin tidigare besekrat USA helt enkelt oriktigt – hur var det med Kina, Korea, Vietnam? Det verkar som om det verkliga skälet här är att ställa Kambodja mot Vietnam, som fått hjälp från Sovjetunionen och Kina, och som därför vunnit en *oren* seger. Det är sant att det vietnamesiska ledarskapet har vänt sig från den revolutionära marxismen på alla fronter (inklusive dess militära doktrin) och att man i kampen för att befria Vietnam ur USAs grepp utlämnat sitt land och sålt sin själ till det lika imperialistiska Sovjetunionen (Efter sovjetblockets fall innebar detta att man på nytt föll i västs händer). Men Kambodja vann inte sin befrielse oberoende av den omgivande världen.³⁵

Detta första påstående med sin oförblommerade nationalism var oskiljaktigt förbundet med det andra, vilket var sant: CPK tillämpade inte marxismens lärdomar (baserade på historisk och världsomfattande erfarenhet) på Kambodjas specifika och unika förhållanden, utan utgick istället från ”helt andra grunder än världsrevolutionens”. Kambodjaner som återvände från Europa undervisades i ”Khmerrevolutionens överlägsenhet, särskilt genom dess avskaffande av pengar och utrymningen av städerna”.³⁶ Detta var en öppen kritik av Kinas revolution: ”Kineserna betalar nu löner till statligt anställda arbetare osv. Löner leder till privat ägande, ty när man har pengar kan man spara till att köpa det ena eller andra”.³⁷

Den avgörande skillnaden – det som gjorde Kambodja unikt – var att kampen inte riktades mot de gamla härskarklasserna, vilka ansågs vara oåterkalleligt krossade, utan mot all privat-egendom i allmänhet och mot alla som lockades av den, vilket kunde gälla alla klasser i samhället. ”Vi har redan slagit ned kapitalisterna och feodalklasserna och vi fortsätter att slå mot dem. Och vi slår också mot småborgerlighetens, böndernas och arbetarnas privat-egendom... Vi evakuerade människorna från städerna vilket är vår klasskamp”.³⁸

Den andra sidan av denna ”klasskamp” gäller vad som hände med de människor som evakuerades från städerna. Landets befolkning delades in i två kategorier, ”det gamla folket” (de som levde i de revolutionära basområdena före april 1975) och ”det nya folket” (stadsbor

³³ Båda citerade i Chandler, *TCH*, sid. 240. [Det andra citatet är ur en intervju med Ieng Sary i den tyska tidskriften *Der Spiegel*, som återgavs i sin helhet i svensk översättning, under rubriken ”Der Spiegel intervjuar Ieng Sary”, i tidskriften *Kampuchea* 3-4 1977 sid 25-26 och som finns på marxistarkivet: [Dokument: Der Spiegel intervjuar Ieng Sary – Red anm](#)]

³⁴ *Tung Padevat*, aug 1975, citerat i Kiernan, *PPR*, sid. 94. Kursivering i originalet.

³⁵ Även om Kambodja huvudsakligen litade till sina egna krafter fick man viktig hjälp från Kina under kriget och även efteråt. (Den första skeppslasten med matförråd från Kina anlände mindre än en vecka efter befrielsen. I mitten av september erbjöd Kina 1 miljard dollar i räntefri ekonomisk hjälp, inklusive 20 miljoner dollar som ren gåva – den största hjälp Kina gett något enskilt land. Statistik från *China Quarterly*, citerad i Kiernan, *PPR* sid. 129.

³⁶ Intervjuer citerade av Kiernan, *PPR*, sid. 148.

³⁷ CPK-dokumentet ”Examine the Control” (Undersök kontrollen), citerat av Kiernan, *PPR*, sid. 147.

³⁸ ”Sharpen the Consciousness of the Proletarian Class to Be as Keen and Strong as Possible” (Skärp den proletära klassens medvetenhet så att den blir så vaken och stark som möjligt), *Tung Padevat*, citerad i Jackson, *CRD*, sid. 271-9.

och bönder som levte i områden som kontrollerades av Lon Nolregimen, omkring 30% av befolkningen enligt ett CPK-dokument³⁹ och enligt andra beräkningar närmare 40%.⁴⁰

En lönsam uppdelning

Dessa två kategorier svarande inte mot några sociala klasser. Det fanns olika klasser i den första kategorin, från fattiga och jordlösa till rika bönder (vid befrielsen hade de flesta som inte var bönder flytt från landsbygden). Den andra innefattade ett ännu bredare spektrum av klasser, från kapitalister och feodalherrar, affärsägare och intellektuella, till industriarbetare och rickshaw-dragare.⁴¹ Denna indelning motsvarande inte heller någon politisk uppdelning, eftersom den förde samman människor som sympatiserade med revolutionen med sådana som motsatte sig den. Till exempel betecknades nästan hela Kambodjas kinesiska minoritet (omkring 430.000), som bodde i städerna, som tillhörande ”det nya folket”, och man blandade samman stora och små penningutlånare med butiksägare och studenter. Många studenter av sino-khmeriskt ursprung hade påverkats av Kulturrevolutionen i Kina och radikaliserats. (Sihanouk hade förbjudit det Kambodjansk-kinesiska vänskapsförbundet, även när han fick hjälp från Kina). Att tala kinesiska var förbjudet.

Studenterna hade i själva verket givit viktigt stöd till CPK och många var medlemmar. Högre utbildning hade varit mycket begränsad fram till 1954. (Khieu Ponnary, som var gift med Pol Pot, var den första kambodjanska kvinna som fått en högre examen och som själv senare ledde en högstadieskola för att skapa arbete och inkomster för CPK-ledare.) I ett fruktlöst försök att modernisera landet utan revolution spenderade Sihanouk närmare en fjärdedel av statsbudgeten på utbildning som resulterade i utbildning för en miljon unga. Många av dem saknade arbete och förhoppningar om att få något, och var öppna för revolutionära idéer, även om partiet fram till befrielsen inte bedrivit något massarbete i städerna på flera år. Alla dessa klassificerades som tillhörande ”det nya folket”.

Inledningsvis var de som ursprungligen kommit från byarna fria att återvända dit, medan resten koncentrerades till ett antal områden, särskilt i de sydvästra och östra zonerna. Alla samlades i kooperativ och fick, som alla andra, arbeta på fälten. Men de två kategorierna behandlades inte på samma sätt. Kooperativen var både politiska och ekonomiska enheter – de utgjorde basen för det lokala styret, den enda massorganisation och enda form genom vilken nästan allt dagligt arbete organiserades. Det ”gamla folket” var ”fullvärdiga medlemmar”. Det ”nya folket” var det inte. De kunde inte kandidera till någon av de kommittéer som ledde kooperativen eller någon annan post. När landet det följande året, för att manifestera nationell enighet och institutionsbyggande, antog en konstitution och valde en nationell församling, fick de inte rösta. Partidokumentet beskriver en ytterligare uppdelning av det ”nya folket” i ”provmedlemmar” och ”förvarade”. Det är oklart hur omfattande detta genomfördes, liksom hur stora konsekvenser det fick. Men partidokumentet gjorde själva liten åtskillnad. Det ”nya folket” förväntades i bästa fall förhålla sig neutralt, och även om alla inte var fiender, så var de heller inte möjliga att utveckla.⁴² De fick ofta höra: ”Att behålla er är ingen förtjänst, att bli av med er ingen förlust.”

Det finns många belägg för att ”basfolket” (som det ”gamla folket” ofta kallades) betraktade det ”nya folket” som en belastning, som inte kunde sköta jordbruk särskilt bra. I en del om-

³⁹ ”On the Control and Implementation of the Political Line of Gathering Forces for the Party’s National Democratic Front” (Om kontrollen och genomförandet av den politiska linjen att samla styrkor till Partiets Nationellt Demokratiska Front), daterat den 22 september 1975, citerat i Kiernan, *PPR*, sid. 16.

⁴⁰ Kiernan, *PPR*, sid. 458.

⁴¹ ”Sharpen the Consciousness... “ (Skärp den proletära klassens...), *CRD*, sid. 278.

⁴² Se ”Pay Attention to Pushing the Work of Building Party and People’s Collective Strength Even Stronger” (Fäst uppmärksamhet vid att påskynda arbetet med att bygga partiet och folkets kollektiva styrka ännu starkare), i Jackson, *CRD*, särskilt sid. 296.

råden hälsades de välkomna och bemöttes väl. I andra fick de mindre matrasoner, de sämsta bostäderna och behandlades illa. Inledningsvis koncentrerades de till de zoner där partiet var starkast. I september 1975 ägde en andra massförflyttning rum. ”Nytt folk” skickades iväg till fots eller med järnväg från sydväst och öst till de mindre tätbefolkade zonerna i norr och nordväst. Omkring 800.000 förflyttades enbart till nordväst, och fördubblade därmed nästan dess befolkning på bara några få månader. Här blev förhållanden särskilt hårda.

En ny statsreligion

Samtidigt genomförde CPK också en annan omfattande befolkningsomflyttning. Tidigare hade Lon Nol-regimen, som träffande beskrivits som ”buddhistisk fascism”, igångsatt pogromer mot etniska vietnameser boende i Kambodja som led i ett heligt krig mot vietnamesiska ”thimils” (sanskritord för ”otrogen” – en term som var avsedd att på samma gång slå mot vietnameserna för att vara kommunistiska ateister och samtidigt innefatta det folkliga kambodjanska föraktet för vietnameser därför att de, i kambodjanernas ögon, hade gett sig till kristendomen). 300.000 vietnamesättlade bönder, plantagearbetare och andra fördrevs under ett bombardemang av rasistiskt hysteri som piskades upp av USAs marionettregim, och som utgick från fiendskap som byggts upp under tidigare århundradens vietnamesiska ockupation. Inom fem månader efter befrielsen i Kambodja, hade de återstående 150.000 etniska vietnameserna fördrivits och återvänt till Vietnam. Demokratiska Kampuchea-regeringen betecknade dem som ”vietnamesiska medborgare som Vietnam hemligen infiltrerat in i Kampuchea och som där levt gömda, blandade med befolkningen”.⁴³ Få av de 10.000 som bodde kvar (i huvudsak med khmerhustrur och familjer) överlevde de kommande åren.

En annan icke-khmerminoritet som DK-regimen utsåg som måltavla var cham, ett muslimskt folk som uppgick till flera hundratusen, med sina egna särpräglade sedvanor, och som levde över hela Kambodja, men särskilt utmed floderna. Förutom på fiske, livnärde sig många som slaktare (ett yrke som buddhister föredrog att lämna till dem) eller småhandlare. De ansågs vara hårdföra krigare, och under kriget rekryterade bägge sidor många chamsoldater. Det sägs att de i början stödde röda khmererna på grund av den diskriminering de utsatts för av buddhistiska regeringar, men att de vände sig mot revolutionärerna efter 1973 när deras språk, klädedräkter, religion och religiösa symboler (som skägg) förbjöds i de nya kooperativen – samtidigt som Lon Nolregimen ändrade sin linje och fjäskade för dem.⁴⁴ Det må vara sant att de som en särskilt traditionell och religiös grupp tenderade till att motsätta sig revolutionen; helt klart är emellertid att när den nya regeringen förföljde dem, bjöd de våldsamt motstånd och dödade ibland CPK-kader, oavsett om den bestod av khmerer eller cham. Deras byar slogs sönder och de spreds ut bland det ”nya folket” i kooperativen. Det gjordes inga försök att utplåna dem så länge som de åt griskött (ett test de upprepade gånger utsattes för) och övergav sina seder. Men de tvingades att acceptera khmerassimilering.

Däremot favoriserades khmerminoriteter (”höghmererna”, eller stamfolk i bergen) som ”riktiga” kambodjaner, vars mörka hud fördelaktigt jämfördes med kineser, vietnameser och andra ”vita”. Allt detta ledde till en systematiskt genomförd linje: religion avskaffades genom ett dekret, men CPK tvekade inte att förlita sig på de mest efterblivna religiösa och etniska fördomarna, sammanfattade i den (inte särskilt) nya statsreligionen: khmeröverlägsenhet.

Detta passade också mycket väl med en annan aspekt på Demokratiska Kampuchea-regimen som, medvetet eller omedvetet, också tvekade inför att fullständigt bryta med traditionella föreställningar. Demokratiska Kampuchea-regeringen upprepade inte parollerna från

⁴³ Denna beskrivning av etniska vietnameser som bott i Kambodja i generationer, på samma sätt som många kambodjaner bott i Vietnam, kunde ha kommit från Lon Nols fascistpropaganda, men den är i själva verket tagen från DK-regeringens *Svartbok*.

⁴⁴ Becker, *WWO*, sid. 262-3.

Sihanouks ”buddhistiska socialism”, men lät honom vara, åtminstone till namnet, statsöverhuvud (tills han i september 1977 i tysthet pensionerades), och inte heller refererades det offentligt överhuvudtaget till frågan om kommunism (som Sihanouk ofta fördömt som förräderi mot buddhismen). Under dessa förhållanden var det lätt för många att få intrycket att ”Organisationen” helt enkelt var en mer nationalistisk och radikal del av den förenade front som den buddhistiska monarken var den påstådda ledaren för.

Planen för socialism

Kort efter befrielsen förklarade den nya regeringen att de gamla sedlarna från Lon Nol inte längre var legal valuta. Nya sedlar med bild på templen i Angkor Wat hade tryckts, men i sista stund beslöt regeringen att inte sätta dem i cirkulation. Pengar förklarade man, tillhörde historien i Kambodja.

Detta var en radikal åtgärd, men inte ett särskilt revolutionärt beslut.

Å ena sidan var det inte helt enkelt ett förhastat steg grundat på det hat som Marx kallade ”det känslolösa ‘kontant betalning’”⁴⁵ som förvandlar alla mänskliga relationer till naket egenintresse. Liksom 1973 års språng till kooperativ, motiverades pengarnas avskaffande som en åtgärd mot nationella fiender som skulle kunna utnyttja dem: ”Om vi använder pengar kommer de att hamna i enskildas händer... Om pengarna hamnar hos dåliga människor eller hos fienderna, kommer de att använda dem för att förstöra våra kadrer genom att muta dem med det ena eller andra...De har pengar nog att förvrída folks medvetande. Och inom ett år, tio år, tjugo år kommer vårt rena kambodjanska samhälle att bli Vietnam”.⁴⁶

Å andra sidan övergavs valutan, men som vi skall se, fanns pengar som kategori kvar – och när det gällde att besluta om statens planer och folkets liv var det de som härskade.

1976 antog CPK en fyraårsplan för landets utveckling som, i en närmast komiskt nationalistisk strävan att överträffa Kina, kallades ”Det Jättestora Språnget Framåt”. Huvudmålet var att fördubbla risproduktionen mellan åren 1977-80 så att Kambodja skulle kunna exportera jordbruksprodukter för 1,4 miljarder dollar. Nittio procent av detta skulle utgöras av ris som skulle säljas till dess traditionella köpare (Hong Kong, Singapore och afrikanska länder), med Thailand som viktig marknad för övriga produkter. Vinsten skulle användas till att köpa maskiner och råmaterial som behövdes för att nå ett modernt (mekaniserat) jordbruk inom 10-15 år och en modern industri inom 15-20 år.

Nyckeln till att fördubbla risproduktionen utgjordes av att ”lösa vattenfrågan” genom att bygga ett omfattande system med vattenuppsamlade dammar och bevattningskanaler runt om i landet, för att öka produktionen från ett genomsnitt på ett ton per år och hektar före befrielsen, till ett genomsnitt på tre ton i områden med en skörd om året och sex ton eller mer i det växande antal områden där bevattningen skulle möjliggöra två skördar per år. Därför gick kooperativen inom ett år till en ”högre nivå” – mycket större lantbruk, med upp till ett tusen människor och med mobila arbetslag som kunde utföra storskaliga projekt. All privat egendom var avskaffad utom kläder, mat- och hygienartiklar, anteckningsböcker och några få andra personliga tillhörigheter. Gemensamma obligatoriska matutspisningar upprättades överallt; människor förbjöds att hålla på med sidoaktiviteter som fiske, samla frukter eller nötter, föda upp kycklingar osv., något som avsevärt skulle ha förbättrat deras levnadsvillkor.

En del kritiker av Demokratiska Kampuchea har förlöjligat dess ambitiösa ekonomiska mål som ouppnåeliga och onödiga, men det är inte vår mening. Det som var fel med CPKs plan

⁴⁵ Marx-Engels: *Det kommunistiska partiets manifest*, se marxistarkiv.se: [Kommunistiska Manifestet](#) (avsnittet ”I. Borgare och proletärer”).

⁴⁶ ”Undersök kontrollen”, citerat av Kiernan, *PPR*, sid. 98-9.

för att ”bygga socialismen snabbt” var inte att den var alltför snabb, utan att den inte kunde leda till socialism.

För det första är det omöjligt att bygga socialism i ett land som ännu inte gjort upp räkningen med feodalismen och byråkratkapitalismen (kapitalism sammanflätad med feodalism och imperialism). CPK avsåg inte att bygga ett ”autarkiskt [självförsörjande] bondesamhälle” som en del kritiker påstått; istället för att befria bönderna, planerade de en modernisering utslutande på böndernas ryggar (Detta kommer att diskuteras ytterligare i avsnitt IV).

För det andra sammanblandade planen socialismen med en modern maskinpark. Därför är deras paroller så snarlika kravet på ”De fyra moderniseringarna” som utfärdades samtidigt av högern inom det kinesiska partiet, vilka hävdade att växande produktion var den viktigaste aspekten av att bygga socialism. I motsats till detta framhåller den maoistiska parollen ”Omfatta revolutionen, utveckla produktionen”, en revolutionering av produktionsförhållandena (vilket ytterst betyder förhållandena mellan människor) som nyckel för att utveckla produktivkrafterna (vilket innefattar både verktyg och människor). Också detta kommer att behandlas i avsnitt IV, men för tillfället räcker det med att påpeka, att genom att bygga ett samhälle där de grundläggande förhållandena mellan människorna byggde på tvång, bevarade CPK helt enkelt de gamla sociala förhållandena i en ny form.

I själva verket var CPKs förhållande till ekonomi i grunden kapitalistiskt. Både socialism och kapitalism måste ha överskottsproduktion (över och mer än vad människor behöver för att överleva) för att bygga upp produktivkrafterna, men i CPKs plan användes ris som kapital i en strikt kapitalistisk mening, som en vara att köpa andra varor med på den internationella marknaden. Trots all CPK:s nationalism måste beräkningarna i denna plan för att bygga socialism göras i dollar – och det gjorde de.⁴⁷ Även om ett socialistiskt land måste köpa en del nödvändiga artiklar utomlands, kan en ekonomi som baseras på att köpa och sälja på en världsmarknad aldrig uppnå den allsidiga, balanserade inhemska utveckling som är nödvändig för att bli oberoende av imperialismen, bygga socialismen och understödja världsrevolutionen. Även bortsett från problemet hur man skall kunna stå emot det yttre imperialistiska trycket (vilket Kambodja uppenbarligen hoppades lösa genom att sälja till koloniala länder och andra länder i beroendeställning till stormakterna, snarare än direkt med imperialistländerna), skulle ett sådant land aldrig kunna bryta sig loss från inhemska hänsynstaganden till marknaden. Uppenbarligen följde inte CPK medvetet Kubas modell, med dess förödande beslut att pantsätta landet för sockerexport, men den kambodjanska versionen av revisionism var inte ”unik”.⁴⁸

Tillämpningen av denna plan varierade i CPKs sju zoner, vilket tycks återspegla olika linjer inom partiet snarare än lokala förhållanden. CPKs centrum betonar emellertid, i ett dokument publicerat i *Tung Padevat*, den strategiska vikten av att välja var man koncentrerar sina offensiver, såväl i ekonomisk uppbyggnad som i krig, och förklarade att ”vårt främsta slagfält är nordvästzonen”.⁴⁹ Partiet hade fattat beslutet att nordvästra och norra zonerna skulle producera en stor del av risöverskottet.

Den större nordvästra zonen omfattade några av Kambodjas mest produktiva risfält och före befrielsen hade den svarat för huvuddelen av risexporten. Men av zonens 1,8 miljoner invånare (en fjärdedel av landets befolkning) var majoriteten tidigare stadsbor från Phnom

⁴⁷ Bokstavligen. Denna plan och liknande politiska dokument finns i *Pol Pot Plans The Future*.

⁴⁸ Se ”Notes on the Political Economy of Cuba”, *A World To Win*, nr. 14 och 15

⁴⁹ Från ”Excerpted Report on the Leading Views of the Comrade Representing the Party Organization at a Zone Assembly” (Utdrag ur rapport om de viktigaste åsikterna från en kamrat som representerar partiorganisationen vid ett zonnöte), i *PPPF*, sid. 25. Observera att denna plan diskuterades inom partiet under en tid, trots att partiets existens fortfarande var hemligt.

Penh och Battambang, vilket gjorde den till den överlägset största ansamlingen av det ”nya folket”. Dessutom kom de krav som ställdes på dem att bli högre än någon annanstans. Fyrtio procent av de risfält som utvalts till att bli skördade två gånger per år fanns i nordväst, och staten skulle behålla hälften av värdet på det skördade riset där, i motsats till 20% i andra zoner.

Detta var verkligen ett perverst beslut sett ur ett socialistiskt perspektiv, och stod i skarp motsättning till Maos Kina. Kina hade rest parollen ”I jordbruket, lär av Tachai” – ett odlingsmässigt svårt område där de tidigare fattigböndernas höga medvetenhet lett till snabb ekonomisk utveckling genom att åstadkomma nya produktionsförhållanden. CPK valde att göra sina ekonomiska genombrott i de agrikulturellt rikaste områdena, genom att där koncentrera det största antalet människor som de uteslutit från revolutionen. Det var en region där partiet var relativt svagt (den kontrollerades av Lon Nolregimen till slutet och den reaktionära armén höll ut längst här) och svårt att leda. Dessutom var många av dessa stadsbor inte vana vid detta slags arbete och kunde inte mycket om jordbruk. Samtidigt tilldelades sydvästzonen, ett fattigt område som länge varit ett starkt fäste för CPK, en mycket mindre roll i den ekonomiska offensiven och befriades från flertalet av det ”nya folket”, precis som östra zonen, där CPK också var starkt och väl förankrat.

Istället för att förlita sig på de arbetandes medvetna aktivitet och lägga särskild vikt vid de mest avancerades ansträngningar, arbetade CPK enligt en helt annan logik. En revisionistisk moderniseringsplan utgjorde det viktigaste inslaget i detta uppenbart irrationella beslut. Kapitalet arbetar på många mystiska sätt, men det var definitivt det som bestämde.

Katastrofens skörd

Skörderesultatet i slutet av 1975 – som i sanning var en kamp mot den förstörelse som USA-imperialisterna åstadkommit – blev förvånansvärt framgångsrikt. Men påföljande år blev resultaten katastrofala. Särskilt i nordväst dog ett stort antal människor på grund av undernäring och sjukdomar, både bland de vuxna som arbetade på fälten och de unga som ingick i de mobila arbetslag som byggde bevattningsanläggningar. De utvidgade ”kooperativen” leddes av 30-mannakommittéer, bestående av det ”gamla folket” och parti- och armékadrer. Även partiet självt rapporterade senare att det ”nya folket” behandlades illa här. Ieng Thirith, Demokratiska Kampuchéas socialminister, gjorde en inspektionsresa i zonen i mitten av 1977 på uppdrag av partiets centrum, som hon själv var en ledande medlem av. ”Förhållandena där var mycket märkliga. I Battambang [provinsen, inte staden] såg jag att de [kadern] tvingade ut alla människor på risfälten. Fälten låg mycket långt bort från byarna. Människorna hade inga hem och de var i mycket dålig kondition...Jag vet att premiärministerns [Pol Pot] direktiv var att inga gamla människor, havande eller kvinnor som skötte spädbarn eller småbarn skulle arbeta på fälten. Men jag såg att alla var ute på de öppna risfälten, utomhus i den mycket heta solen, och många led av diarréer och malaria”.⁵⁰

Ledningen för CPK förstod att något ytterligare höll på att gå mycket fel. Överarbete hotade att bli ett stort nationellt problem. ”Hittills i år är arbetsstyrkan mycket svag. Endast i östra zonen är arbetsstyrkan inte svag.”, står det i en sen rapport från 1976 som tillskrivs Pol Pot.⁵¹ De flesta människorna fick inte tillräckligt med mat. Beträffande matreserver, fortsätter rapporten: ”Ett antal orter har löst det på ett bra sätt, men tre fjärdedelar av landet har misslyckats med det.”⁵² ”En del av våra kamrater uppträder som om alla bland ’nya folket’ är fiender. De tilltror dem inte att kunna göra politiska framsteg, att uppnå politisk medvetenhet,

⁵⁰ Intervju med Ieng Thirith, Becker, *WWO*, sid. 247.

⁵¹ ”Report of Activities of the Party Centre According to the General Political Tasks of 1976” (Rapport om particentrums aktiviteter enligt 1976 års allmänna politiska uppgifter), *PPPF*, sid. 197.

⁵² *Ibid.*, sid. 188.

eller att lösa sina försörjningsproblem. Detta är ett stort missförstånd. Om det vore på det viset, skulle vi aldrig kunna få människor att ställa sig på revolutionens sida när det gäller politik, medvetenhet eller när det gäller uppgifter som utgår från den linje partiet lagt fast.”⁵³

Rapporten är slående både beträffande det som är riktigt i den och det som är fel. Partiet insåg att saker gick dåligt, det uttryckte oro för människorna och förstod korrekt att det var nödvändigt att lösa försörjningsproblemen och ena folket om man skulle kunna behålla makten. Men samtidigt lyckas inte rapporten inse källan till dessa problem. Det berodde på att CPK ansåg att huvudfrågan gällde ”individualismen, vare sig det rörde sig om feodaltherrar, kapitalister eller andra klasser som inte var särskilt fattiga eller självständiga bönder, oberoende arbetare och fria kroppsarbetare”⁵⁴, och inte kunde skilja på motsättningar inom folket från de med fienden. Med en sådan linje var det omöjligt att ena folket. När dessutom kooperativen inte baserades på ”principen om frivilligt deltagande och ömsesidig nytta” som Mao skrev om Kinas kooperationsrörelse⁵⁵ och eftersom CPK inte kunde leda kooperativen på ett sådant sätt att det tillgodosåg folkets grundläggande behov, åtminstone på längre sikt, hur skulle då människor kunna förväntas hysa någon entusiasm för dem?

Partikaderns oförmåga att vinna folkets stöd och tendensen att påtvinga politiken med våld kritiserar ofta i detta och andra dokument. En del av lösningen, säger rapporten, ligger i att kadern ”går ner och lever med folket” och att den ”tränas för att lösa detta problem väl för att kunna förenas med folket”.⁵⁶ Återigen misslyckas man att inse att oavsett hur partimedlemmar och partikommittéer utförde detta, så var det underliggande hindret partiets egen linje. Men CPKs ledning såg problemets kärna i tillämpningen av linjen. Rapportens huvudsakliga fokus riktas inte mot partimedlemmarnas tillkortakommanden och misstag, utan mot konspiratoriska sabotageåtgärder: ”[D]olda fiender försöker beröva folket mat, samtidigt som de delvis lyder våra order. De finns i armén. De uppträder som människor som följer lagen. De tar våra cirkulärskrivelser och använder dem för att behandla folket illa och för att frånta dem saker, tvingar dem att arbeta vare sig de är sjuka eller friska.”⁵⁷

Så står det faktiskt i det väsentligaste avsnittet: ”[D]et finns en sjukdom inom partiet, som kom in när vi förde folkkrig och genomförde en demokratisk revolution [med andra ord, på 60- och 70-talen]. Vi kan inte exakt lokalisera det... Vi letar efter dess baciller inom partiet utan framgång. De gömmer sig. I takt med att vår socialistiska revolution gör framsteg, förankrar sig allt starkare i varje del av partiet, armén och i folket, kommer vi att finna dessa fula baciller. Vi stärks av att utesluta förrädarelement som skapar problem för partiet och revolutionen. Om vi väntar längre kan dessa baciller åstadkomma verklig skada... För att ge ett exempel: den ring av förrädare som vi krossade nyligen, hade i hemlighet organiserats under folkets revolution och den demokratiska revolutionen. På den tiden kunde det slags människor gå sida vid sida med oss. Under socialismen måste de slängas åt sidan. 1976 var ett år med rasande, ihärdig klasskamp. Många baciller växte fram. Många nätverk blev synliga.”⁵⁸

Ieng Thirith var ännu tydligare i sin intervju med en västlig korrespondent: ”Agenter hade tagit sig in i våra led”, sa hon, ”och de hade avancerat till vår högsta ledning. Vi hade fortfarande inte full kontroll 1976. Makten låg i händerna på zonsekreterarna...de kontrollerade miljoner människor, och vi, regeringen, vi kontrollerade ingenting utom fabrikena [i Phnom Penh]. Det var allt.”⁵⁹ Hennes make Ieng Sary, utrikesminister och hög partiledare, anklagade

⁵³ Ibid., sid. 206.

⁵⁴ Ibid., sid. 182.

⁵⁵ Mao Tse-tung, ”Om jordbrukets kooperativa omvandling”, *Valda verk*, bd. V, Oktoberförlaget 1981, sid. 182.

⁵⁶ ”Report”, *PPPF*, sid. 205.

⁵⁷ Ibid., sid. 207.

⁵⁸ Ibid., sid. 184-5.

⁵⁹ Intervju med Becker, *WWWO*, sid. 247.

Nhim Ros, sekreterare i nordvästra zonen, och So Phim, sekreterare i östra zonen, för att öka splittringen inom folket för att kunna genomföra sabotage.⁶⁰ Båda kom så småningom att betecknas som vietnamesiska agenter. Nhim Ros avrättades, So Phim dödades när han motsatte sig arrestering.⁶¹

Hemligt krig inom partiet

Vilka var dessa dolda fiender? Det är mer än troligt att det fanns sådana. Det finns många exempel på hur högern inom det kinesiska partiet saboterade det socialistiska uppbygget genom att tillämpa en politik som inte överensstämde med lägets krav eller massornas åsikter. En av de viktigaste lärdomarna som Mao drog från erfarenheterna av Kulturrevolutionen och det socialistiska uppbygget i Sovjetunionen var, att i takt med den socialistiska revolutionens utveckling, utkämpades nyckelstriderna om vilken politik och linje som skulle föras mellan bourgeoisin och proletariatet i partiet självt. Men CPK hävdade något annat. Problemet handlade inte om linjen, en linje som kunde analyseras, kritiseras, bekämpas och besegras när partiet nådde enighet på en högre nivå. Inte heller är hänvisningen till människor som gått med i partiet under den demokratiska revolutionen liktydig med det som Mao menade, när han varnade för ”borgerliga demokrater som blir kapitalistfarare”, människor som gick med i partiet under den ny-demokratiska revolutionens period, men som motsatte sig vidare omvandling av samhället genom en ständig socialistisk revolution. Istället påstod CPK att sådana dolda fiender lyckats smyga sig in under denna period på grund av svagheter som det vietnamesiska inflytandet vållade. De var enligt CPKs ledning beroende av Vietnam för sin fortsatta maktposition eftersom det nu när pengarna avskaffats och de gamla egendomsägande klasserna hade spridits ut i kooperativen, inte längre existerade någon inre social bas för uppkomsten av antagonistiska klasser och följaktligen inte heller för antagonistisk klasskamp i det kambodjanska samhället eller partiet.⁶²

Innan den ovan citerade rapporten från slutet av 1976, hade CPK-ledningen skickat kadrer från östra zonen för att ”rensa” nordvästra zonen, avlägsna ledande kadrer som kunde misstänkas vara ansvariga för de problem som uppstått. Ieng Sary beklagade sig senare över att östra zonen kader hade bestraffat och dödat fel personer.⁶³ Efter rapporten skickades kadrer från den sydvästra zonen dit för att upprepa denna utrensning. De fann litet ris kvar i lagren trots att kvoterna rapporterats uppfyllda och den begärda mängden hade levererats in till staten. Uppenbarligen dödades ett antal av nordvästra zonen ”gamla folk” som bestraffning. Inledningsvis välkomnade det ”nya folket” kadern från sydvästra zonen, eftersom den var politiskt mer sofistikerad och behandlade dem bättre. En del av det ”nya folket” sattes i ledningen för kooperativen som ersättning för det avlägsnade ”gamla folket”, och i det stora hela verkar skillnaden mellan dessa två kategorier ha minskat i denna zon. Men vid nästa skörd upprepade sig problemet. Skörden var ännu sämre. En del rapporter hävdar att hälften av risfälten låg oanvända därför att människorna var för svaga för att arbeta pga hunger och

⁶⁰ Intervju med Becker, *WWWO*, sid. 245.

⁶¹ So Phim hade utfört utrensningar bland återvändande kambodjaner från Vietnam, vilket motsäger (?) anklagelsen att han var ett simpelt vietnamesiskt verktyg, men det tycks ha funnits en dispyt mellan östra zonen och partiets centrum om hur man skulle hantera Vietnam.

⁶² Det bör noteras att detta dokument drar slutsatsen att i ljuset av dessa ”dolda fiender” och ”nätverk” i partiet, bör dess existens förbli hemlig. ”Fiender vill även att vi träder fram så att de kan se oss tydligt, varvid de kan fortsätta med att åstadkomma sina långsiktiga mål. Partiets framträdande väcker problemet med att försvara ledarskapet. I september och oktober hade vi också tänkt träda fram, men sedan dess har dokument avslöjat att fiender har försökt besegra oss med varje tänkbar metod...” Slutsatsen var att ”skjuta upp vårt beslut att låta partiet framträda”. Argumentet att ett avslöjande om partiets existens skulle hota dess ledning blir mindre övertygande av det faktum att Pol Pot och andra i partitoppen vid denna tidpunkt var offentligt identifierade som de som ledde regeringen. Det som var hemligt var att de skulle vara kommunister och själva partiets existens.

⁶³ Intervju med Becker, *WWWO*, sid. 275.

sjukdomar.⁶⁴ Men centrums risrekvisitioner minskades inte. Istället genomfördes en ny ”rensning”.

I en tidigare skolbyggnad i Tuol Sleng, inte långt från huvudstaden, upprättade CPK ett fängelse för de som misstänktes för allvarliga politiska brott. Alla som fördes in där torterades och nästan alla avrättades. Det är svårare att undersöka dödandet på landsbygden. Det som gör Tuol Sleng annorlunda, är att partiet förde noggranna anteckningar över varje fånge, dennes klassbakgrund och erkännanden, eftersom detaljerade bekännelser var huvudskälet till fängelsets existens. Efter att vietnameserna invaderade och ockuperade Kambodja 1979, gjorde de ett museum av Tuol Sleng och använde det för att smutskasta CPK. Men det har aldrig hävdats att dokumenten är falska. Riktigheten bekräftades delvis av Ieng Sary.⁶⁵ Kang Kek Iey (mer känd som ”Duch”), som ansvarade för Tuol Sleng, bekräftade nyligen i huvudsak beskrivningen och intygade sin signatur på en del av dokumenten.⁶⁶

En reaktionär metod

Ingen socialistisk regim har någonsin använt sig av systematisk tortyr. Det var olagligt i Kina, och det bör observeras att Mao kraftfullt påpekar detta precis innan han diskuterar om ”kontrarevolutionärer som smugit sig in i partiet”.⁶⁷ Ett av många skäl för detta är, att medan fienden kanske genom tortyr kan bryta ned en del revolutionärer så att de begår den reaktionära handlingen att ange sina kamrater, så kan ingen tortyr i världen göra en reaktionär till en revolutionär – och därför är frågan om sanningshalten i vad folk säger under tortyr alltid en stor fråga, och ännu större för proletära revolutionärer. Dessutom fördärvar det revolutionen och skapar ett klimat som hindrar den korrekta och nödvändiga kampen mot felaktiga linjer i partiet. Den kambodjanska erfarenheten bevisar detta.

När Mao i Kina genom sin analys kom fram till att det fanns ett borgerligt högkvarter inom partiet, tog han och andra partiledare de grundläggande frågorna till massorna och startade den Stora Proletära Kulturrevolutionen för att utsätta den borgerliga linjen och politiken för masskritik, göra lärdomarna om den materiella basen för framväxten av en ny bourgeoisie under socialismen till en massfråga och formulera en ny politik för att steg för steg avlägsna ”jordmånen”, samtidigt som partiets och massornas medvetenhet höjdes genom studier av grundläggande marxistiska arbeten och genom att noggrant granska och kritisera den borgerliga linjen. När CPKs ledning, som det ovan citerade dokumentet säger, genom sin analys kom fram till att en kamp på ”liv-och-död” hotade partiet, tillgrep de sekretess, tortyr och avrättningar.

Till en början, under 1976, ansågs flertalet av de 750 avrättade i Tuol Sleng tillhöra det gamla samhället: Lon Nol-soldater, yrkesutbildade, studenter, fabriksarbetare osv. De erkände förbindelser med CIA. Koy Thuon, sekreterare i norra zonen, erkände också under tortyr förbindelser med CIA och avrättades 1977. Men bekännelserna från Nhim Ros, ledare i nordvästra zonen, kom som ett bombnedslag: Vietnameserna, hävdade han, hade upprättat ett parallellt parti inom CPK. Under de följande två åren, när sammanlagt omkring 20.000

⁶⁴ Charles H Twining: ”The Economy”, i Jackson, *CRD*, sid. 145.

⁶⁵ Intervju med Becker, *WWWO*, sid. 275.

⁶⁶ ”Duch” blev en pånyttfödd kristen 1992 och tillbringade de följande åren i västra Kambodja där han arbetade under antaget namn för FN och NGOs. I maj 1999 gav han omfattande intervjuer till *Far Eastern Economic Reviews* korrespondent Nat Thayer (*FEER* 13 maj 1999).

⁶⁷ Mao Tse-tung, ”Huvudpunkterna i den resolution som antogs vid det utvidgade mötet med Kinas kommunistiska partis centralkommittés politiska byrå”, *Valda verk*, bd. V, a.a., sid. 42.

Ö *ann:* När det gäller frågan om systematisk tortyr så har artikelförfattaren fel – sådant förekom i Sovjetunionen från åtminstone 1937. I ett cirkulärbrev daterat 10 januari 1939 hänvisar Stalin själv till en resolution från kommunistpartiets centralkommitté som tillät användning av ”fysiska påtryckningar på fångar” (se [On Applying Physical Pressure to Prisoners](http://www.marxists.org) på www.marxists.org).

människor torterades och dödades i Tuol Sleng, blev detta ett genomgående tema. Varje erkännande ledde till ytterligare arresteringar, tortyr och erkännanden av partiledare, partimedlemmar och deras fruar och barn i ständigt växande mordiska cirklar.

Som man kan förvänta sig, gör de noggranna anteckningar som lämnades kvar på denna skräckfyllda plats det otvetydigt klart att människor torterades tills de lämnade de erkännanden som eftersöktes. Reglerna slog fast att tortyren skulle utföras ”för hand” och långsamt, för att underlätta resultatet. Torteraren ansågs ha misskött sin plikt, om fången dog innan han skrivit ned vad som ansågs vara en acceptabel bekännelse (vilket ofta innebar många utkast fram till en slutlig ”ren” version).

Eftersom detta inte betraktades som en politisk och ideologisk linjekamp och definitivt inte som något som borde föras ut till massorna, blev Demokratiska Kampuchéas misslyckanden reducerade till en polisiär fråga och behandlade därefter. Avrättningarna som regimen lät utföra bör granskas i skenet av detta grundläggande linjeproblem och inte förklaras i termer av ”kambodjansk psykologi”, eller med att ett obegripligt raseri gripit tag om partiet och dess massbas (eller ens som resultat av en rättvis vrede som utlösts av USAs slaktande).

Verkliga frågor

Frågan om skillnaderna och striderna mellan de olika zonerna i Demokratiska Kampuchéa (vilka hade utvecklats rätt fristående från varandra fram till befrielsen) är en av de mest kontroversiella bland Kambodja-forskare. Det finns inga dokument och inte många bevis som tydligt pekar på motstridiga linjer. Men det står klart att det stod avgörande frågor på spel. Termen ”paranoid” har ofta använts för att beskriva Pol Pot och CPKs centrum i detta sammanhang, men som en poet en gång skrev, har även paranoiker fiender. Det förekom sammansvärjningar; det var en kamp på liv och död kring grundläggande frågor om den kampuchéanska revolutionens linje. Problemet är inte att CPK inbillade sig allt detta, utan att de inte kunde tillämpa en marxistisk metod för att lösa det.

En grupp frågor är tydlig: den långa inflammerade debatten om hur man skulle sammanfatta CPKs historia och Vietnams roll i det hela.

Vietnameserna hade knappast behövt upprätta ett separat politiskt parti, eftersom deras inflytande och linje hade existerat inom CPK från början. Den enda politiska fråga som rör denna dödliga strid inom partiet som det finns motstridiga dokument kring, handlar om datumet för partiets grundande. Ett dokument i östra zonen från före befrielsen anger det till 1951, när Pracheachonpartiet bildades under vietnamesiskt inflytande.⁶⁸ Dokumentet ”Beslut av centralkommittén gällande en rad frågor” från 1976 motsäger detta direkt: ”Frågan om partihistorien: Ange partiets födelse till 1960 istället; använd inte 1951, så att vi står nära andra – gör en fullständig brytning”.⁶⁹

Ett viktigt tvistefrågor gentemot Vietnams Arbetarparti (VAP) och mellan ledare och medlemmar i CPK självt, handlade alltid om hur man skulle förhålla sig till Sihanouk, dvs huruvida den revolutionära kampen i Kambodja skulle underordnas förhoppningarna om en anti-USA-allians med prinsen. Det vietnamesiska partiet hade uppenbart större förtroende för Sihanouk än för de kambodjanska kommunisterna – ett synsätt som betingades av vietnamesernas egna omedelbara krigsmål. Men det krävdes inget utländskt inflytande för att det skulle uppstå tveksamhet bland vissa kambodjanska partimedlemmar, särskilt bland dem som hade funnit en plats i Sihanouks janusaktiga politiska system, inför perspektivet att fullständigt bryta med

⁶⁸ ”Summary of Annotated Party History” (Kommenterad partihistoria i sammandrag), Jackson, *CRD*, sid. 251 ff.

⁶⁹ *PPPF*, sid. 4.

det gamla samhället och ta itu med den ovisshet som kriget mot detta innebar. Detta är en del av varje partis erfarenhet som förbereder sig för att starta ett folkkrig.

Sett ur det mest grundläggande strategiska perspektivet var den linje som förbinds med CPKs centrum korrekt: om CPK inte hade byggt upp en egen revolutionär armé – och det kunde man inte göra utan att föra krig och genomföra en jordbruksrevolution – då skulle Kambodja inte ha befriats från USA.⁷⁰ Det är i själva verket högst osannolikt att Sihanouk annars hade anslutit sig till den enhetsfront som CPK ledde. Som partiet korrekt skrev om Sihanouks styrkor: ”Trots att de inte ville ansluta sig till oss, tvingades de när stormen bröt ut söka skydd hos oss. Detta eftersom vi redan hade förberett våra tillflyktsorter.”⁷¹

I detta avseende skiljde sig inte den kambodjanska revolutionen särskilt mycket från den kinesiska, där frågan om förhållningssättet till Chiang Kai-shek utgjorde ett av knivigaste problemen och en kärnfråga, eftersom den innefattade alla grundläggande frågor gällande klassanalysen av det kinesiska samhället, den centrala vikten av en jordbruksrevolution och folkkrig, den revolutionära enhetsfrontens strategiska karaktär och frågor om taktiska allianser, frågan om självständiga väpnade styrkor under partiets ledning osv. Dessa återkommande liv-eller-död-strider inom Kinas kommunistparti utgjorde huvudskälen till partiets framgångar, både vad gällde utvecklingen av dess linje och utvecklandet av medvetenhet och enighet hos dess medlemmar. Det är sant att en del av företrädarna för den felaktiga linjen, vilka understundom dominerade partiet, så småningom begick förräderi och gick över till fienden på det ena eller andra sättet. Men om Mao helt enkelt hade försökt lösa frågan med hjälp av terror, då skulle han misslyckats kapitalt – ja den linje som utvecklades under hans ledarskap skulle aldrig ha kommit till stånd.

Återigen är frågan om ”utländska erfarenheter” grundläggande. Frågan om klasskampen under socialismen och två-linjekampen i partiet som dess koncentrerade uttryck, är en fråga som proletariatet kämpat med sedan socialismen först upprättades i Sovjetunionen. De lärdomar Mao drog från dessa erfarenheter betalades till ett mycket högt pris. CPK hade förstått vissa näraliggande frågor – om inte skulle de inte ha segrat – men genom att avvisa dessa lärdomar, var CPK dömt, inte att ”överskrida Lenin och överträffa Mao”, utan att avsvärja sig varje möjlighet att korrigera sina växande ofantliga misstag.

Nedåtgående spiral

Det är därför inte förvånande att i takt med att problem i växande grad hotade den nya regimen, tillgrip CPK-ledningen alltmer öppet våld. Det berodde inte nödvändigtvis på att de önskade det. Det var inte den väg de avsett att följa, ty då hade de aldrig lyckats samla och organisera det masstöd som krävdes för att segra. De skulle aldrig ha kunnat utsätta massorna för grövre terror än vad USA och dess marionetter gjorde. Överlevande partiledare, inklusive Pol Pot själv, har upprepade gånger betonat att följderna av regimens linje var oavsiktliga. En utländsk korrespondent återgav ett kort samtal med Pol Pot strax före hans död så här: ”Jag berättade för honom att många människor i staden hatade honom och anser honom ansvarig för allt dödande. Han svarade att han visste hur många som dött. När han sa det, bröt han samman och grät. Det fanns människor som stod honom mycket nära och som han fullständigt

⁷⁰ Till saken hör även en del taktiska frågor. Det var inte fel av Kina att uppmuntra Sihanouk att agera mot USA, särskilt eftersom Sihanouk tillhandahöll konkret hjälp till det anti-imperialistiska kriget. Kina gav även hjälp till CPK, långt före och vid tiden för befrielsen, och det finns inga belägg för att man någonsin pressade CPK att följa Kinas stat-till-stat-politik. CPK självt hävdade senare att man koncentrerat sin politiska eld mot Sihanouks premiärminister Lon Nol och dennes kuppförberedelser och inte mot prinsen det sista året av denna period. (Svartbok).

⁷¹ ”Abbreviated Lessons” (Förkortade lärdomar), *PPPF*, sid. 220.

förlitade sig på. Men till slut fördärvade de allting.”⁷² Trots det kunde de inte finna någon annan metod.

Det ”Jättestora språnget framåt” ledde i en nedåtgående spiral till kontrarevolutionära djup. Västvärldens imperialistiska mediareporter om ”folkmord” i Kambodja startade i samma stund som befrielsen ägde rum – och de var lögner och/eller grova överdrifter som berodde på sårad reaktionär stolthet efter ”förlusten” av Indokina. Men senare, särskilt efter det första året, i den turbulenta politiska situation som följde, började ett massdödande som också spred sig. Exempelvis hade centrat fram till slutet av 1976 förhindrat dödande av tidigare vanliga soldater i Lon Nol-armén. Denna korrekta politik – medan de höga officerarna hade en blodsskuld till de massorna i de områden de kontrollerade liksom till revolutionärerna, var soldaterna vanligtvis mer eller mindre motsträvt tvångsrekryterade – ändrades senare till sin motsats. Tidigare soldater plockades ut från det ”nya folket” och dödades, ofta tillsammans med sina familjer (avrättningarna av fruar och barn påstods ske för att undvika att de skulle försöka hämnas på revolutionen, men i själva verket verkar det mest vara en följd av ett feodalt synsätt på familjen). Återigen är kontrasterna till genuina revolutioner slående. Denna politik medförde inte bara att hundratusentals människor, som tidigare inte varit aktiva motståndare till regimen utan till och med varit sympatiskt inställda, nu blev fiender. Den skapade ett klimat där det ”nya folket” och andra i växande grad började frukta regimen och motsätta sig den.

I själva verket blev hela den politiska atmosfären alltmer förgiftad. Vare sig centrat gav direktiv om dödandet av människor i kooperativen eller inte, så blev dödandet av människor på avlägsna platser nattetid (synonymt med Pol Pot-regimen i västvärldens media), den oundvikliga följderna av centrats linje. Verktyg och tamboskap var fåtaliga och dyrbara; rapporten från 1976 beskriver skyddet för dem (tillsammans med att uppfylla kvoterna i allmänhet) som en huvudform av klasskamp. Även i Kina hade sparsamhet med ekonomiska resurser och att skydda folkets tillgångar betraktats som en fråga om klassmedvetenhet. Men CPKs sätt att agera i denna fråga överensstämde med dess övergripande linje. Det är inte förvånande att stadsbor som arbetat många och långa dagar kunde förstöra ett ämbar eller förorsaka att en buffel bröt ett ben, vare sig det berodde på okunskap eller otur, eller rentav på efterblivet missnöje – det gjorde dem inte till oåterkalleliga fiender till revolutionen. Men sådana incidenter behandlades oftast på detta sätt, särskilt om personen ifråga hade en ”dålig” klassbakgrund eller andra ”problem”. Kooperativens ledarskap blev alltmer oroligt och desperat (och kanske cyniskt) och slog till vilt omkring sig.

Det skedde en viss kursändring under Demokratiska Kampuchéas sista 15 månader eller så. Eftersom regimen slut kom mycket abrupt är det svårt att veta vart det hade kunnat leda. Kanske fanns önskan att göra landet till ett mer ” normalt ” revisionistiskt land.

I september 1977 fick det kambodjanska folket slutligen reda på hemligheten, att ”Organisationen” var ett kommunistiskt parti. Även om hemlighetsfullhet är en självklar organisatorisk princip för varje parti som förbereder sig för eller är indraget i krig mot den gamla ordningen, så har kommunister ända sedan Kommunistiska Manifestets dagar, som Marx och Engels då skrev, ”försmått att hemlighålla sina avsikter”. Kungörandet 1977 innebar inget ändrat förhållande till massorna och var kanske mest avsett för utländsk konsumtion. Det skedde i samband med en kampanj att ”normalisera” Demokratiska Kampuchéas status och bryta dess diplomatiska isolering, och framförallt ett försök att ingå en militär allians med Kina omedelbart efter Dengs kupp.

⁷² Nat Thayer, *Far Eastern Economic Review*, 23 oktober 1997.

I samma sammanhang tillkännagav regeringen i mitten av 1978 omfattande politiska förändringar. CPK-ledningen, med sina planer för en modern industri, visste naturligtvis att den inte kunde klara sig utan ingenjörer och tekniker någon längre tid. Intellectuella (särskilt kambodjanska experter som utbildat sig utomlands och som hade kallats det ”nya folket” när de återvände efter befrielsen) begåvades plötsligt med mat i överflöd och andra fördelar och inbjöds att återvända till Phnom Penh. De fick möta representanter för CPKs ledning, vilken förklarade att misshandeln de utsatts för var misstag, en provokation mot revolutionen som organiserats av CIA och Vietnam.

Detta tycks ha ingått i en mer omfattande ansträngning för att återvinna folkligt stöd. En artikel i CPK-organet från mars 1978 betonar behovet av att ”samla krafter” och säger att ”även kooperativens fullvärdiga medlemmar och kandidatmedlemmar och till och med de ’förvarade’ måste studera och dra lärdomar. De fullvärdiga medlemmarna måste dock först studera för sig själva, för att enas sinsemellan; och kandidatmedlemmar och ’förvarade’ skall studera tillsammans, dra lärdomar, och om och om igen göra korrigeringar – alla kommer att utvecklas. Vi måste skola och utveckla fullvärdiga medlemmar till progressiva...”⁷³ På åtminstone ett antal områden upphörde skillnaden mellan ”gammalt” och ”nytt” folk vid mitten av året.

Ett dåligt krig

Ända sedan Kambodja och Vietnam nått befrielsen hade de förhandlat om att åstadkomma en slutlig gränsdragning mellan länderna. Vietnam vägrade acceptera den landgräns de franska kolonialisterna upprättat (trots det faktum att fransmännen när de drog upp dessa gränslinjer ett sekel tidigare, hade till avsikt att lösa gamla dispyter till Vietnams förmån). Detta stod i strid med den uppgörelse som uppnått 1967 med Sihanouk och ledde till ett permanent tryck mot Kambodja. Kambodja för sin del vägrade erkänna de franskdragna gränserna längs kusterna, floderna och havet, som var kända som Breviélinjen (det var mindre som stod på spel beträffande dessa gränser, även om förhoppningen att dessa områden kunde innehålla oljetillgångar var starka i ett land som saknade varje annan oljetillgång).^{*} Men fram till 1977 var läget mellan de två länderna spänt men stabilt, eftersom bägge sidor tycktes undvika något avgörande diplomatiskt drag eller någon militär handling.

Exakt hur situationen utvecklades är inte fullständigt klart, och är inte heller avgörande för vår analys. Men tidpunkten är talande. Fientligheterna inleddes när bägge länderna drabbades av interna kriser. De blommade ut till fullt krig ett år senare, när Vietnam fullständigt gick över till det sovjetiska lägret och USA började försöka åstadkomma en allians med Kina, där makten gripits av revisionister.

CPK var övertygat om att Vietnam försökte organisera en kupp inifrån partiet. Det är själva kärnpunkten i beaktelserna av de tidigare partiledarna Koy Thuon och Hu Nim. Tydligt ägde bombexplosioner rum i huvudstaden och i Siem Reap 1976. Förflyttningen av 20.000 DK-soldater till huvudstaden – motsvarande hela dess civila befolkning – tyder på djup oro. De tydligaste exemplen på vad som kan ha varit en vietnamesisk eller provietnamesisk infiltration inträffade i slutet av 1978, strax före den vietnamesiska invasionen. Demokratiska Kampuchea-regeringen hade inbjudit tre västjournalister i ett försök att vinna internationellt

⁷³ ”Pay Attention to Pushing the Work of Building Party and People's Collective Strength Even Stronger” (Ägna uppmärksamhet åt att påskynda arbetet med att bygga partiet och folkets kollektiva styrka ännu starkare), i Jackson, *CRD*, sid. 296.

^{*} Här har man missuppfattat saken: Det man var oeniga om var inte landgränsen – Vietnam *accepterade* denna – utan det var havsgränsen som man bråkade om. Och i det var vietnameserna som *inte* godtog den havsgräns som kambodjanerna hävdade gällde enligt Breviélinjen: vietnameserna menade att denna bara gällde landgränsen. Om detta se Kiernan, *The Pol Pot Regime...*, a.a., s. 111-125. – *Red*

stöd. Vid deras sista kväll i landet, ägde en mystisk attack rum mot det gästhus där de bodde, i sydväst inte långt från huvudstaden. Malcolm Caldwell, en av de mest framträdande västliga skribenter med sympati för den nya regimen, som just glädjestrålade återkommit från en privat intervju med Pol Pot, valdes ut och sköts ihjäl.⁷⁴

Många borgerliga militäranalytiker hävdar att kambodjanerna genomförde småskaliga gränsattacker i historiskt omdiskuterade områden tidigt under 1977; striderna blev mer allmänna från årets mitt. En kambodjansk offensiv avsedd att ge vietnameserna en minnesbeta ledde till nederlag, och Vietnam slog tillbaka med kraft. CPKs östra zon kollapsade utan någon större strid. I slutet av 1977 bröt Kambodja sina förbindelser med Vietnam.

Det rådde ett lugn under en period 1978. Centrat skickade två brigader för att arrestera östra zonens ledare. Många av östra zonens styrkor flydde och förenade sig med de framryckande vietnameserna. Vietnams armé placerade dessa trupper och etniska khmerer från Vietnam i specialformerade enheter som skulle slåss på kambodjansk mark. Kambodja svarade med att deportera ett stort antal av östra zonens civila till nordväst.

Vietnams agerande klargjorde vilka dess krigsmål var: man avsåg inte enbart att invadera och slå ut DK-armén, utan också stationera 150.000 man i Kambodja i en decennielång ockupation som slutade först med Sovjetunionens kollaps, som fick Vietnams ledare att besluta sig för att söka investeringar i väst. I skenet av detta är inte argumentet att Vietnam enbart försökte skydda sig självt mot CPK hållbart.

Hursomhelst bemötte Demokratiska Kampuchea detta hot på ett reaktionärt sätt. Phnom Penhs radio sände ut en uppmaning att ”rena våra stridande förband, vårt parti och folkets massor... till försvar för kambodjanskt territorium och den kambodjanska rasen... Var och en måste döda 30 vietnameser... två miljoner soldater räcker mer än väl för att slåss mot vietnameserna, eftersom Vietnam endast har 50 miljoner invånare... Vi behöver bara två miljoner soldater för att krossa 50 miljoner vietnameser, och vi kommer ändå ha kvar sex miljoner människor. För att vinna segern måste vi formulera vår kamplinje på detta sätt.”⁷⁵

Detta är en häpnadsväckande appell från ett självutnämnt kommunistiskt parti. Det är möjligt att Demokratiska Kampucheas ledning ansåg att detta slags appell vid denna tidpunkt var det enda sättet att ena kambodjanerna bakom sig. Men genom att utropa ett raskrig, garanterade de sitt eget nederlag. Om den vietnamesiska regeringen hotade Kambodjas självständighet, så trampade den lika mycket på det vietnamesiska folkets revolutionära förhoppningar. Hela Indokina behövde en verkligt nydemokratisk och socialistisk revolution. Varför skulle inte ett revolutionärt parti i Kambodja göra allt som stod i dess makt för att ena sig med arbetarna och bönderna i Vietnam, inklusive att stödja en revolutionär politik där? Ja, varför gjorde inte det kambodjanska partiet allt för att undvika eller åtminstone uppskjuta ett krig som var emot massornas intressen i bägge länderna?

CPK tycks ha välkomnat möjligheten till en kraftmätning. Det tycks som om partiet var övertygat om att en sådan slutlig konflikt äntligen skulle sätta punkt för dess egna interna problem, dels genom att åstadkomma en våg av nationell enighet, dels göra slut på vietnamesisk inblandning. Dessutom tycktes CPK övertygat om att de skulle vinna striden, vilket visade sig vara en högst subjektiv bedömning. Pol Pot sa till de två andra inbjudna västjournalisterna att Vietnam inte kunde besegra Kambodja på egen hand eftersom ”det finns ingenting i

⁷⁴ Denna version av mordet på Caldwell överensstämmer väl med den som Pol Pot & Co ville att omvärlden skulle tro på. Det finns dock flera anledningar till att ifrågasätta den. Ben Kiernan har närmare undersökt fallet i sin bok *The Pol Pot Regime (PPR)*. – Se [Mordet på Malcolm Caldwell](#) (på marxistarkiv.se) som förutom Kiernans redogörelse (i svensk översättning) även innehåller en artikel om mordet från den svenska *Kampuchea-bulletinen* (pro-Pol Pot). *Ö ann*

⁷⁵ BBC-upptagning, citerad i Kiernan, *PPR*, sid. 393-4.

Vietnam". Vietnams plan bestod i, sa han, att Sovjetunionen skulle skicka Warsawapaktsstyrkor från Europa för att invadera och ockupera Kambodja. USA och dess sydostasiatiska allierade skulle inte acceptera det; och dessutom skulle det ställa det sovjetiska imperiet försvagat på den europeiska fronten och NATO skulle slå till mot det.⁷⁶

Sovjetunionen hotades av utsikten om en allians mellan USA och Kina och fortsatte att stödja Vietnam. USA-presidenten Jimmy Carters nationella säkerhetsrådgivare Zbigniew Brzezinski brukade senare skryta med att "jag uppmuntrade kineserna att stödja Pol Pot. Jag uppmuntrade thailändarna att stödja Demokratiska Kampuchea".⁷⁷ I februari 1979 invaderade Kina Vietnam med en kvarts miljon soldater för att "lära dem en läxa" – men de fick bara lära sig en större läxa av vietnameserna. CPKs förhoppning att reaktionära allianser skulle betyda Kambodjas räddning och att de skulle gå segrande ur dessa visade sig vara ännu en vild felspekulation.

25 december 1978 inledde Vietnam en "blommande lotusblomma"-strategi liknande den som de använt vid befrielsen av Saigon. Styrkorna under vietnamesisk ledning omfattade 100.000 vietnameser och 30.000 kambodjaner. Huvuddelen av Kambodjas 80.000 man var samlade vid den östra gränsen och förberedda för ställningskrig. Vietnams styrkor kringgick dem, slog sig fram norr och söder om deras ställningar mot centrala Kambodja och rullade sedan upp fronterna. En del av styrkorna gick tillbaka österut och besegrade den kambodjanska armén bakifrån, medan andra styrkor ryckte fram västerut och i alla andra riktningar. Den 7 januari, två veckor senare, intog de Phnom Penh.

CPKs ledare tvingades flyga ut med hjälp av helikoptrar, lika olycksbådande som Lon Nol gjort före dem.

IV. Några teoretiska frågeställningar

Om privat egendom och jämställdhet

Litet provokativt låt oss påminna om vad Marx och Engels skrev i det *Kommunistiska manifestet*: "I denna betydelse kan kommunisterna sammanfatta sin teori i uttrycket: privat-egendomens upphävande".⁷⁸

Är inte detta det som CPK föresatte sig att göra? Och varför skulle de inte försöka göra det, i ett slag, omedelbart?

Det finns två aspekter som var fel i deras synsätt, båda oupplösligt beroende av varandra. Det ena är en felaktig uppfattning om privat egendom och dess motsägelsefulla natur och roll i ett land som Kambodja – dvs frågan om den nydemokratiska revolutionen. Det andra är en felaktig uppfattning om vad det betyder att negera kapitalism genom socialism. I båda fallen var CPKs linje och politik, trots dess tillfälliga marxistiska terminologi, i grunden djupt anti-marxistisk.

I *Manifestet* förklarar marxismens grundare att de inte anser att socialismen skall avskaffa "småborgarens och småbondens" egendom. "Vi behöver icke avskaffa den, industrins utveckling har avskaffat den och avskaffar den dagligen." Detta slags privat egendom fanns långt före kapitalismen och kommer, som erfarenheterna från socialistiska revolutioner visar, att finnas långt efter att kapitalismen som system har störtats. Socialismens huvudsakliga måltavla är kapitalet, "den egendom, som utsuger lönearbetet och som blott kan föröka sig genom att skapa nytt lönearbete för att på nytt utsuga det". Kapitalet är således en mycket bestämd form av privategendom; det utgör det samlade resultatet från de arbetare som

⁷⁶ Citerat i Becker, *WWWO*, sid. 431-2.

⁷⁷ Citerat i Becker, *WWWO*, sid. 440.

⁷⁸ Marx-Engels, *Det kommunistiska partiets manifest*, a.a., avsnittet "II. Proletärer och kommunister".

exploateras, taget från dem av en klass med motsatta intressen, bourgeoisin. ”Att vara kapitalist betyder inte blott att intaga en rent personlig, utan en samhällelig ställning i produktionen.” Detta kan inte nog understrykas. Målet är inte att avskaffa ”detta personliga tillägnande av arbetsprodukten för livets omedelbara reproduktion... Vi vill blott upphäva den eländiga karaktären av detta tillägnande, varunder arbetaren blott lever för att öka kapitalet, blott lever i den mån det passar den härskande klassens intressen.”

För att förstå, utvidga och tillämpa denna analys på Kambodja, låt oss först betrakta frågan om privategendom. I motsats till vad Marx och Engels förutsåg i mitten av 1800-talet, har varje socialistisk revolution hittills ägt rum i länder där småskaligt ägande, inte kapitalistiskt ägande, var den dominerande formen (även om Ryssland, där majoriteten av befolkningen var bönder, var ett imperialistiskt land). Kina styrdes av ”de tre bergen”, imperialism, feodalism och det som Mao kallade byråkratkapital, kapital uppknutet till imperialismen, godsägarna och staten.

Kambodja skiljde sig från Kina på många sätt, men var ändå inte så annorlunda i vissa grundläggande avseenden. Den överväldigande befolkningsmajoriteten var förtryckt och utsugen av alla tre bergen. I synnerhet underminerades och hindrades ständigt böndernas möjligheter att kunna leva på jorden genom de tributer som togs av dem av dessa tre makter, ibland i form av räntor och andra former av exploatering från de feodala jordägarna, ibland genom skatteindrivare och ockrare, som också lade beslag på det överskott som böndernas slit åstadkommit. Detta överskott återinvesterades i princip inte i produktionen (och ännu mer sällan i jordbruksproduktion). Det användes till att underhålla en feodal aristokrati (särskilt hovet) och den koloniala administrationen och dess efterträdare, Sihanouks feodalbyråkratiska kapitalistiska regering liksom andra former av parasitism (inklusive ockrarna själva och den buddhistiska hierarkin).

Nydemokratisk revolution

I länder av detta slag, som RIMs *Deklaration* kortfattat formulerar det, är ”revolutionens måltavla... utländsk imperialism och den kompradorbyråkratiska bourgeoisin och feodalherrarna, vilka är klasser som är nära förbundna med och beroende av imperialismen. I sådana länder kommer revolutionen att passera två stadier: först en nydemokratisk revolution som övergår direkt i en andra, socialistisk revolution. Karaktären av, målet och uppgifterna för revolutionens första stadium möjliggör och kräver att proletariatet upprättar en bred enhetsfront med alla klasser och skikt som kan vinnas för att stödja det nydemokratiska programmet. Det måste dock ske så att proletariatets självständiga krafter utvecklas och stärks, inklusive dess egna väpnade styrkor och att proletariatets hegemoni upprättas över andra delar av de revolutionära massorna, särskilt fattigbönderna. Grundbulten i denna allians är arbetar-bondealliansen och genomförandet av en jordbruksrevolution (dvs kampen mot den halv-feodala exploateringen på landsbygden och/eller uppfyllandet av parollen ‘jorden till den som brukar den’) upptar en central del av det ny-demokratiska programmet”.⁷⁹

Inte ens detta första, nydemokratiska stadium av revolutionen genomfördes fullt ut i Kambodja. Inledningsvis utvaldes målen korrekt och bönderna mobiliserades för ett nationellt befrielsekrig och en jordbruksrevolution, men redan c:a två år innan befrielsen fanns tendenser att blanda samman målen. 1976 skrev CPKs ledning, i en jämförelse mellan Kambodjas ”Jättestora språng framåt” ett år efter befrielsen och Kinas enbart ”Stora språng framåt” sju år efter deras befrielse, att ”vårt parti tvekade verkligen inte. Vi gick inte genom en period med

⁷⁹ *Declaration of the Revolutionary Internationalist Movement* (Keralam, India 1998) sid. 35.

jordreformer eller sociala förändringar. Vi tog språnget från en folkdemokratisk revolution till socialismen.”⁸⁰ Det visar att skillnaden inte bara gällde tempot, utan vägen.

Kambodjas ”kooperativ” var inte en fortsättning på en revolutionär omfördelning av jorden. Istället konfiskerade de helt enkelt all jord som många bönder hade, och detta av en stat vars ekonomiska planering effektivt knöt dem ännu fastare till världsmarknaden. Påståendet att Kambodja blivit ”ett i huvudsak kollektivt samhälle”⁸¹ kan inte godkännas om man accepterar Manifestets distinktion av kapitalism och socialism: ”I det borgerliga samhället är det levande arbetet blott ett medel att öka det hopade arbete. I det kommunistiska samhället [här inkluderar Marx och Engels det kommunistiska samhällets första stadium, dvs socialismen] skall det hopade arbetet blott vara ett medel att utvidga, berika och befrämja arbetarnas levnadsprocess”.⁸² I skenet av vad vi vet om Demokratiska Kampuchea, är det uppenbart vilken kategori som bäst beskriver massornas existens där. Språnget ledde inte till socialism utan till kapitalism.

Jordbrukskooperationen

Kinas jordbrukskooperativ utgjorde en av de grundläggande socialistiska byggstenarna. Men tillkomsten av jordbrukskooperativ på en högre nivå (folkkommunerna) var kulmen på en process som inleddes med den nydemokratiska revolutionen. Omedelbart efter att makten erövrats nationellt (och även innan i vissa befriade områden) uppmanades bönderna att beslagta jorden. Utan detta ägande (för såväl kvinnor som män), fanns det ingen garanti för att de var verkligt fria från de feodala bojorna. Annars skulle de ha upplevt att inget hade förändrats, och att det i själva verket fanns en möjlighet att feodala förhållanden återkom i ny form. Som Mao påpekade, hade den nydemokratiska revolutionen öppnat dörren för kapitalism. Men samtidigt öppnade den dörren ännu mer för socialism. Bönderna kunde se fördelarna med att slå samman jorden och arbetsinsatserna, och att den polarisering mellan rika och fattiga som oundvikligen åtföljer en kapitalistisk utveckling inom jordbruket, betyder att socialismen för det stora flertalet är den enda vägen bort från detta. Efter kort tid organiserades bönderna för att bilda grupper för ömsesidig hjälp och små kooperativ på lägre nivå, i vilka jorden brukades kollektivt men där människorna fick sin andel av skörden i förhållande till hur mycket jord, hur många djur och verktyg de bidragit med. (Detta skedde i stor omfattning också i de befriade områdena i Kambodja fram till 1973 och på några håll även senare, och det var mycket uppskattat av bönderna). I mitten av 50-talet började det kinesiska partiet ”uppmana bönderna att, i överensstämmelse med de nyss nämnda principerna, ytterligare gå samman på grundval av dessa små halv-socialistiska kooperativ och organisera stora fullt ut socialistiska kooperativ för jordbruksproducenter. [Med andra ord, där människor betalades i förhållande till sitt arbete i produktionen och inte i förhållande till hur mycket pengar eller jord de satsat.] Dessa steg gör det möjligt för bönderna att undan för undan höja sin socialistiska medvetenhet genom personlig erfarenhet och att undan för undan ändra sitt sätt att leva, och sålunda minska känslan av hastig förändring. Dessa steg leder i allmänhet till att en nedgång i produktionen kan undvikas under de första ett eller två åren. De måste faktiskt säkra en ökning varje år och detta kan göras.”⁸³

Medan nästan alla i Kambodja tvingades att bo på sådana ”kooperativa” gårdar, blev kooperativen i Kina så uppenbart överlägsna, uppbyggda kring fattigbönder och lägre medelklassbönder, att man där inledningsvis under en kortare tid tvingades förhindra att bättre beställda

⁸⁰ ”The Party's Four Year Plan to Build Socialism in All Fields” (Partiets fyraårsplan för att bygga socialismen på alla områden), sid. 46.

⁸¹ Ibid., sid. 45.

⁸² Marx-Engels, *Det kommunistiska partiets manifest*, a.a., avsnittet ”II. Proletärer och kommunister”. – Ö *anm*

⁸³ Mao Tse-tung: ”Om jordbrukets kooperativa omvandling”, *Valda verk*, bd. V, a.a. sid. 189-90.

bönder strömmade till dem och riskera att de tog över innan de andra bönderna hunnit utveckla sin egen politiska kraft.

Vad är en socialistisk ekonomi?

CPK hade inte mindre fel om socialismen än om nydemokratien. Det hävdade helt felaktigt att all allmän egendom automatiskt är socialistisk. Marx beskrev socialistiskt allmänt ägande inte som statligt ägande, utan som socialt ägande. Med andra ord, statligt ägande kan också vara (och var det sannerligen i Kambodja före befrielsen) ett slags privat ägande i marxistisk mening, i en form där en handfull människor för egen vinnings skull tillägnar sig det överskott som producerats av arbetarna, medan arbetarna ”lever enbart för att öka kapitalet och tillåts leva endast i den mån det den härskande klassens intresse kräver det”.

Huruvida ett samhälle är socialistiskt eller ej beror på om de arbetande massorna i växande grad blir herrar över produktionen (själva produktionsprocessen, förhållandena mellan människorna i produktionen och fördelningen av överskottet), över staten och hela samhället, vilket steg för steg stadigt leder fram mot avskaffandet av vad de kinesiska revolutionärerna kallar ”de fyra alla”: alla klasskillnaderna i allmänhet, alla produktionsförhållandena som de baseras på, alla de sociala förhållanden som motsvarar dessa produktionsförhållanden och alla idéer som kommer från dessa sociala förhållanden. Denna fråga kräver de mest ingående studier (se Maoistisk ekonomi: *Shanghaiäroboken* – se not 84 *Ö anm*), men även denna relativt korta överblick visar alltför tydligt, att trots CPKs påståenden om att vara ”20 eller 30 år före Kina” hade man slagit in på en annan väg.

Maos studier av erfarenheterna av socialistiskt uppbygge i världen, särskilt i Sovjetunionen liksom i Kina, fick honom att förstå att socialismen är en relativt lång historisk övergångsperiod. *Shanghaiäroboken* slår fast att ”under en tidsperiod i ett socialistiskt samhälle, finns fortfarande icke-socialistiska produktionsförhållanden... Å andra sidan genomgår de socialistiska produktionsförhållandena själva en utvecklingsprocess från mindre mogna till mer mogna. I det socialistiska samhället ‘kan kommunismen ännu inte vara fullt mogen ekonomiskt eller helt fri från traditioner eller spår av kapitalismen’. Upprättandet av ett system med socialistiskt allmänt ägande utgör en grundläggande negation av systemet med privat ägande. Men det innebär inte att ägandefrågan är fullständigt löst; borgerlig rätt har inte fullständigt övergivits på ägandets område. Dessutom på grund av tillämpningen av varusystemet, utbyte medelst pengar, fördelning alltefter arbete och existensen av grundläggande skillnader mellan arbetare och bönder, stad och land, och intellektuellt och kroppsarbete, fortsätter borgerlig rätt att existera i stor utsträckning i människornas ömsesidiga relationer och bibehåller en dominerande position över fördelningen. Detta slags borgerliga rätt kan inte helt avskaffas under socialismens historiska period, och vissa aspekter av densamma tillåts existera lagligen och skyddas av staten. Den kan endast begränsas genom proletariats diktatur, vilket aktivt skapar förutsättningarna för att eliminera dessa borgerliga rättigheter från historiens scen.”⁸⁴

Borgerlig rätt syftar på ekonomiska och sociala förhållanden som upprätthåller en formell jämställdhet med som i själva verket innehåller element av ojämlikhet.⁸⁵ Trots att CPK ansåg att de löst frågan om social ojämlikhet och därmed även frågan om klasser över en natt, genom att avskaffa pengar och löner, fortsatte obönhörligen borgerlig rätt att finnas. Till exempel, för att enbart peka på ”naturliga” ojämlikheter, i deras fördelningssystem fick friska unga människor större portioner än handikappade och gamla. Eftersom produktionsnivån var så låg, fanns det inte tillräckligt överskott att livnära alla lika. Ett annat exempel är vissa

⁸⁴ *Maoist Economics and the Revolutionary Road to Communism: The Shanghai Textbook*, Raymond Lotta, ed. (Banner Press, 1994), sid. 24-25. Översättning av den kinesiska läroboken *Den politiska ekonomins grunder* från 1975. Benämns ”Shanghaiäroboken” i texten ovan – *Ö anm*.

⁸⁵ Se Lottas introduktion till *Maoist Economics...*, sid. Xliii.

oundvikliga privilegier som omfattade den ledande kadern, som tillgång till transporter, radio osv, liksom extra matransoner och mediciner för att garantera dess överlevnad. Absolut jämlikhet visade sig omöjlig. Som Mao sa, när han kritiserade sådana idéer som dök upp i början av Röda arméns existens i Kina: ”vi bör framhålla, att innan kapitalismen avskaffats, den absoluta jämlikheten är blott en illusion hos bönder och småägare och att det inte ens under socialismen kan förekomma någon absolut jämlikhet, ty materiella ting kommer då att distribueras enligt principen ’av var och en efter hans förmåga, åt var och en efter hans arbete’ såväl som med hänsyn till vad arbetet kräver.”⁸⁶

Under kommunismen, sa Mao, vägleds samhället av principen ”av var och en efter hans förmåga, åt var och en efter hans behov”. Men fram till dess kan borgerlig rätt endast elimineras steg för steg. I korthet, språnget från ”var och efter hans arbete” till ”var och en efter hans behov”, kommer att möjliggöras genom massornas växande kommunistiska medvetenhet (vilket är den avgörande faktorn) och produktionsutvecklingen (så att människornas behov kan tillfredställas). Det synbara avskaffandet av borgerlig rätt under DK-regimen var inte bara en illusion, det dolde faktiska orättvisor, ett förnekande av rättigheter, som att ”gamla folket” fick privilegier jämfört med ”nya folket” (vilket återigen luktade feodalism, eftersom familjeförhållande kunde spela en avgörande roll, huruvida en person skulle klassificeras som ”ny” eller ”gammal”). Om regimen hade existerat längre och särskilt om den lyckats med industrialiseringen, skulle dessa orättvisor (vilka var potentiellt t förödande) ha blivit än mer påtagliga.

CPK blandade ihop socialismen och kommunismen genom att avskaffa löner, pengar osv, men uppfyllde vare sig kriteriet på kommunism (i själva verket mötte man överhuvudtaget inte massornas behov) eller på socialismen (genom att inte alls låta människors produktiva arbete styra vad de fick, utan enbart ge dem svältransoner och ibland än mindre, vilket i själva verket bromsade produktionen genom att minska deras arbetsentusiasm och ofta gjorde det omöjligt för dem att alls arbeta). Som Mao sa i ett annat sammanhang, det var som att önska att få en ko att ge mjölk men inte låta den få äta gräs.

Pol Pot såg på problemet på detta sätt: ”Var kan vi få tag på kapital för att bygga upp vår industri? Vårt kapital kommer i huvudsak från vårt folks arbete. Genom sitt arbete utvecklar vårt folk jordbruksproduktionen...Vi har också ett annan viktig källa till kapital. Det är det faktum att vi inte har några löner. Avsaknaden av löner utgör i sig en viktig källa till kapital.”⁸⁷ Även om det är sant att det överskott som skapas av produktion utgör källan till kapital under socialismen liksom under kapitalismen, bortser detta resonemang fullständigt och medvetet från skillnaden mellan detta överskott under kapitalismen och socialismen, då ”det hopade arbetet blott utgör ett sätt att utvidga, berika, och befrämja arbetarnas levnadsprocess”. De antog den grundläggande kapitalistiska principen att pressa de arbetande människorna så mycket som möjligt... i många fall till dess de dog.⁸⁸ Med detta betraktelsesätt, som liknar det som attraherar västkaptal att öppna textilfabriker i Kambodja idag, är

⁸⁶ Mao Tse-tung: ”Om korrigerings av felaktiga idéer i partiet”, *Valda verk*, bd. I, Danelius bokförlag 1966, sid. 113.

⁸⁷ Tal av Pol Pot ”Let Us Continue to Firmly Hold Aloft the Banner of the Victory of the Glorious Communist Party of Kampuchea In Order to Defend Democratic Kampuchea, Carry On Socialist Revolution and Build up Socialism” (Låt oss fortsätta att fast hålla fram det ärorika Kampuchéas Kommunistpartis segerbanér, för att försvara Demokratiska Kampuchea, fortsätta den socialistiska revolutionen och bygga socialismen), citerat i Becker, *WWO*, sid. 198.

⁸⁸ 1976 års plan slog fast ”Vi måste förse folket med mellan 50 och 100 procent av deras materiella behov från och med 1977. (Ur ”Partiets fyraårsplan”, sid. 111). Detta visar på en så ofattbar likgiltighet huruvida människor överlevde eller dog att det inte är svårt att förstå varför planen hölls hemlig. IMF och Världsbanken gör liknande beräkningar, men deras språkbruk är inte lika öppenlydligt.

landets viktigaste relativa fördel inte ris, utan det faktum att dess efterblivna sociala förhållanden erbjuder mycket billig arbetskraft.

Historiskt sett är det ojämförligt viktigaste felet som gjorts när det gäller den borgerliga rätten motståndet mot att steg för steg avskaffa dem. Till dess att ”de fyra alla” eliminerats kommer det inte att ”vara omöjligt för bourgeoisin att existera eller en ny bourgeoisie att träda fram”.⁸⁹ I ett av sina mest avancerade bidrag, vilket skedde mitt under kampen för att hindra Deng och andra från att gripa makten i partiet och staten, varnade Mao folket: ”Vårt land tillämpar för närvarande ett varusystem, lönesystemet är likaså ojämnt, som i den åttagradiga skalan, och så vidare. Endast under proletariats diktatur kan sådant begränsas. Om därför personer som Lin Biao kom till makten [här summerar Mao lärdomarna från en tidigare två-linjesträd i partiet för att tjäna en ny, den mot Deng Xiaoping], vore det ganska lätt för dem att upprätta det kapitalistiska systemet. Det är därför som vi måste studera de marxist-leninistiska verken mer.”⁹⁰

Men CPK gjorde samma fel även på ett annat, ”unik” sätt. Pengar hade avskaffats, men varuproduktionen bestod: kooperativen gav staten en viss mängd ris och andra produkter (värderade i dollar) och erhöll andra varor i utbyte; ris betraktades som den viktigaste varan inte därför att den kunde livnära befolkningen, utan därför att den kunde användas på den internationella marknaden. Det bedömdes olönsamt att avsätta krafter från detta kapitalbildande till kampen mot malaria och andra sjukdomar som härjade bland folket.⁹¹ I själva verket förblev arbetskraften själv en vara eftersom produktionens syfte inte var att tillfredsställa människornas behov utan att ackumulera kapital. Under dessa omständigheter tjänade avskaffandet av pengar endast som en torftig täckmantel för att dölja kapitalismens dominans, och frånvaron av löner ett försök att dölja en exploatering som trängde in till margén.

I själva verket var inte CPKs linje helt ”unik”. I Kina hade de revisionistiska ledarna Liu Shaoqi och Chen Boda krävt ett förhastat avskaffande av varuproduktionen, berättar *Shanghaiäroboken*. Mao tillbakavisade dem med att ”detta sätt att tänka som försöker förhastat avskaffa varuproduktion och varuutbyte, förhastat negerar varors, pengars och prisers konstruktiva roll, är skadligt för det socialistiskt uppbygget utveckling och är därför felaktigt.” Läroboken fortsätter: ”Socialistisk varuproduktion måste inte bara behållas, utan måste utvecklas för att konsolidera det ekonomiska bandet mellan Kinas industri och jordbruk och mellan stad och landsbygd för att understödja det socialistiska uppbyggets utveckling.”⁹²

Zhang Chunqiao, en av Maos närmaste vapenbröder (och en ledare för ”De fyras gäng” vars arrestering signalerade en reaktionär kupp i Kina efter Maos död) sade så här: ”Den ‘kommunaliseringens’ vind som Liu Shaoqi och Chen Boda blåste upp skall aldrig mer tillåtas uppstå. Vi har alltid hävdats att tvärtemot att ha alltför mycket varor, har vårt land ännu inte tillräckligt överflöd av dem. Så länge kommunerna inte kan erbjuda en stor mängd att ‘kommunalisera’ tillsammans med det som produktionslagen och arbetsbrigaderna tillför, och företaget som ägs av hela folket inte kan erbjuda ett överflöd av varor för distribution till var och en efter hans behov bland våra 800 miljoner människor, måste vi således fortsätta att tillämpa varuproduktion, utbyte medelst pengar och fördelning efter arbete. Vi har vidtagit

⁸⁹ *The Shanghai Textbook*, a.a., sid. 21.

⁹⁰ Citerat i *The Shanghai Textbook*, a.a., sid. 9.

⁹¹ 1976 års plan avskaffade tillverkningen av insektsbekämpningsmedel och mediciner till slutet av fyraårsplanen. Även om planen nämner satsning på traditionell medicin, tycks det inte ha funnits några försök att göra detta på ett vetenskapligt sätt; tvärtom tycks folk ha fått behandling utan hänsyn till om de blev botade eller dödade. Kina erbjöd sig att skicka ”barfotaläkare” för att förmedla sina erfarenheter av att förena traditionell och modern medicin, men med detta liksom liknande erbjudande från Kina, var inte regimen villig att tillåta utomstående i byarna.

⁹² *The Shanghai Textbook*, a.a., sid. 109.

och vi kommer att fortsätta vidta behövliga åtgärder för att minska skadeverkningarna av detta. Proletariatets diktatur är massornas diktatur.”⁹³

Med andra ord är poängen inte att hylla pengar eller varuproduktion, utan att arbeta för att utveckla politiska och materiella förhållanden för att avskaffa dem och inte ”avskaffa” dem i ord, medan de faktiska förhållanden de representerar bevaras.

Ingenting att förlora

Det finns ännu en allmängiltig viktig politisk lärdom som kan dras av det kambodjanska experimentet. Varje land i världen inrymmer en mängd motsättningar, bland vilka motsättningen mellan församhälleligad produktion (som proletariatet företräder) och privat tillägnande (som bourgeoisin företräder) leder och/eller påverkar en myriad andra. Den klass som verkligen inte har någonting att förlora utgör inte någon minoritet i vare sig de imperialistiska eller de bondedominerade länderna. Men genom att anta den internationella proletära revolutionens sak och ståndpunkt, måste partiet ändå förlita sig på de fattigaste i samhället och i varje givet ögonblick ena största möjliga antal människor för att kämpa mot och slutligen till grunden störta allt ont som plågar den överväldigande majoriteten i det egna landet och i hela världen. Det betyder att kommunister måste förena sig med klasskänslan hos de mest exploaterade och arbeta för att få dem att omfatta marxismen-leninismen-maoismens befriande synsätt. Detta kämpar kommunister överallt med.

Internationalens ord:

”I höjden räddar’n vi ej hälsa,
ej gudar, furstar stå oss bi.
Nej, själva vilja vi oss frälsa,
och samfälld skall vår räddning bli”

syftar på det faktum att ingen annan, med de bästa eller värsta avsikter, kan befria världens arbetande massor. De avslutande orden: ”Ty Internationalen åt alla lycka bär” betyder att proletariatet kan befria sig endast genom att avskaffa alla klasser och allt som följer av dem; med andra ord genom att befria den mänskliga rasen.

Partiet

Detta för oss åter till frågan om partiet. Ett parti vars existens, linje, politik och ideologi hålls hemligt för massorna kan endast bygga en ”socialism” vars hemlighet är att den är kapitalism.

CPK var mycket litet i förhållande till uppgiften att leda Kambodjas miljonmassor i att bygga ett nytt samhälle. Eftersom det endast fanns omkring 14.000 medlemmar, och medlemskapet frystes från befrielsen fram till senåret 1977, hade på sin höjd hälften av kooperativen en partiavdelning.⁹⁴ På ett sätt hade vietnameserna ”försvarat” för CPK genom att åstadkomma betingelserna för seger alltför tidigt, innan partiet och den revolutionära rörelsen var mogen att utöva makten, dvs att leda hela samhället. De snabba socialistiska framstegen i Kina efter befrielsen ägde rum med erfarenheter från två årtiondens folkkrig, i vilket partiet tränats och skolats och stora delar av massorna hade omvänts genom erfarenheterna från jordbruksrevolutionen, den revolutionära politiska makten och den väpnade kampen.

Likafullt skulle det ha varit ett förräderi mot det kambodjanska folket och den internationella revolutionen, om CPK inte hade gripit makten när omständigheterna mer eller mindre tvingade den till det. Utan att spekulera i vad som kunde ha varit, står det klart att deras agerande borde ha varit det motsatta till vad det var: De borde ha tagit särskild hänsyn till den

⁹³ Chang Chun-chiao: ”On Exercising All-Round Dictatorship over the Bourgeoisie”, i *And Mao Makes Five: Mao Tsetung’s Last Battle*, Raymond Lotta, ed. (Banner Press 1978), sid. 219.

⁹⁴ PPR, sid. 313. För CPKs syn på partiet, se ”Skärp medvetenheten”.

alltid nödvändiga insikten av revolutionen som en långvarig process, i vilken kommunister måste kämpa för att ändra förhållandena, utan att vare sig underkasta sig dem eller strunta i dem. Ta till exempel Ieng Thiriths klagomål att ”vi kontrollerade ingenting annat än fabriker [i huvudstaden]”, som så ofta upprepades av andra CPK-ledare, inklusive Pol Pot, efter bakslaget – ett märkligt erkännande av ett parti som hade tömt städerna! Även om situationen var sådan, borde uppgiften för kommunister vara hur man skulle lösa den. Sovjetunionens kommunistparti, som i huvudsak hade växt fram i de största städerna, stod inför en liknande situation på landsbygden. För att förändra denna situation hade det krävts att utveckla en särskild politik, byggd på undersökningar av de faktiska behoven och önskningarna hos olika skikten av bönder och folket för att kunna leda dem framåt steg för steg, samtidigt som man genomförde en bred socialistisk skolning och tränade de mest avancerade till att bli partimedlemmar. Eftersom CPK istället försökte använda våld för att påtvinga sin uppfattning, blev man snabbt, likt trollkarlens lärling, överväldigad av vad som skedde i den objektiva värld man vare sig kunde förstå eller till slut kontrollera.

Hur skulle det kunna vara någon verklig kommunistisk ledning överhuvudtaget från ett parti som hölls hemligt från massorna? Ett sådant parti kan leda, fatta beslut och samordna deras genomförande endast i borgerlig mening, men hur kan det leda i kommunistisk mening, utan att föra en masslinje, en dialektisk process med att lära av folket och lära folket, och utan att ens förklara sin politik, sina mål och sin ideologi för massorna, för att vinna dem för detta och därmed göra sin linje till en materiell kraft?

Ett proletärt parti är ett klassparti, inte enbart vad gäller idéer, utan även i materiell mening. Det är en avgörande skillnad mellan detta och konspiratoriska revolutionära organisationer av borgerligt slag (blanquism). Partiets ideologi och linje måste stå i överensstämmelse med den internationella proletära revolutionens syn och intressen, och vad vi talar om är något mer än en grupp män och kvinnor med socialistiska idéer. Om partiet inte är ett medvetet uttryck för en rörelse inom delar av massorna som tränas i kommunismen, kan det visserligen omfatta en del korrekta idéer och sträva efter att röra sig i revolutionär riktning, men det kan inte ens formulera en korrekt politik som skulle göra det möjligt att navigera rätt i den revolutionära kampens virvelströmmar, än mindre lyckas genomföra en sådan politik. I bästa fall skulle partiet förlora orienteringen.

Mot slutet skulle CPK kunna betraktas mer som en liten krets än ett parti, inte beroende på dess storlek utan på dess inställning. Som Mao skrev: ”De som har denna ’exklusivklubbs’-mentalitet motsätter sig idén att man ska aktivisera alla positiva faktorer, att enas med alla som det är möjligt att enas med och att göra allt som kan göras för att omvandla negativa faktorer till positiva för att tjäna det socialistiska uppbyggnadsarbetets stora sak.”⁹⁵

Detta betyder inte att CPK saknade social bas. Det tycks som om CPK hade ett entusiastiskt stöd från de fattigaste bönderna och särskilt bland unga kvinnor och män och vuxna bland dem, vilka var särskilt förtryckta i det patriarkala kambodjanska samhället. Men istället för att förlita sig de mest avancerade för att vinna över folket, vädjade man till denna sociala bas genom dess egna omedelbara intressen och gav dem privilegier över andra delar av folket, vilket helt enkelt utsattes för diktatur med liten åtskillnad mellan de som tillhörde tidigare härskande klasser och de som förtryckts.

En likadan linje uppstod flera gånger under den kinesiska revolutionen, en ”fattigbonde”-linje som istället för att mobilisera de fattiga massorna för att ena folket, försökte vädja till deras mest inskränkta känslor av hat och egenintressen, det slags känslor som Lenin beskrev som

⁹⁵ Mao Tse-tung: ”Om den riktiga behandlingen av motsättningarna inom folket”, *Valda verk* bd. V, a.a. sid. 387. Översättningen korrigerad efter den version som finns på nätet (Maoistiskt forum).

”dom tog för sig, nu skall jag också ta för mig” – kapitalismens ideologi och motor för en ny klass av exploatörer.

CPK skrev: ”Konkret förlitade vi oss inte på arbetarnas styrkor. Arbetarna var det offentliga avantgardet [dvs till namnet], men i själva verket blev de inte avantgardet. Konkret fanns det enbart bönder. Därför kopierade vi inte någon...”⁹⁶ Detta är verkligen riktigt: I Maos Kina och i alla andra länder där genuina folkkrig utkämpats sedan dess, har kommunisterna ägnat stor uppmärksamhet åt att rekrytera och träna proletärer för denna uppgift, och att förlita sig på de egendomslösa att leda böndernas breda skikt för att omvandla deras världsbild och hjälpa dem bli socialistiska bönder med proletärt medvetande. CPKs absoluta brist på intresse av att finna nyckelgrupper inom arbetarklassen och träna och rekrytera revolutionära proletärer⁹⁷ gick hand i hand med ointresset att skola en del av bönderna i marxism i någon form, och framförallt inte i den ståndpunkt, metod och linje som utvecklades av det internationella proletariatet.

Men detta gör inte CPK till ett bondeparti heller, även om dess uppfattningar i viss grad tycks ha stämt överens med vissa spontana tendenser hos bönderna, särskilt ett klasshat som borde ha varit en ingång för att skola ett allsidigt klassmedvetande. Istället användes dessa känslor mot böndernas bredare revolutionära intressen.

Eftersom CPK inte förmådde tillämpa masslinjen för att leda folket, eftersom det som man försökte leda folket till i själva verket stod i motsats till dess intressen, är det inte svårt att se varför de förföll till att utöva diktatur över folket.

Mao var kategorisk på den punkten: ”Diktatur gäller inte inom folkets led. Folket kan omöjligt utöva diktatur över sig självt; inte heller bör en del av folket förtrycka en annan del. Lagbrytare bland folket kommer att straffas enligt lag, men detta är något principiellt annat än när diktaturen används för att undertrycka folkets fiender. Bland folket gäller den demokratiska centralismen. Vår grundlag stadgar, att medborgare i Folkrepubliken Kina åtnjuter yttrandefrihet, pressfrihet, församlingsfrihet, föreningsfrihet, processionsfrihet, demonstrationsfrihet, religionsfrihet osv.... När vi förespråkar frihet under ledning och demokrati under centraliserad vägledning, anser vi absolut inte att man bör vidta tvångsåtgärder för att lösa ideologiska frågor eller frågor som rör skillnaden mellan rätt och fel inom folket.”⁹⁸

CPK må ha önskat ena folket, om inte för att man annars inte skulle ha kunnat behålla makten. Men det kunde de inte. Å ena sidan avvisade de Kulturrevolutionen och dess teori och praktik av ”allsidig proletariatets diktatur”, genom vilken det proletära partiet leder massorna i att utöva sin politiska makt för att omvandla hela samhället, och å andra sidan hade de ingen uppfattning alls om komplexiteten, och den enorma motsättningshärvan i ett socialistiskt samhälle, och de kunde inte åtskilja motsättningar inom folket (vars långsiktiga intressen är i grunden desamma) från motsättningar till fienden (vars intressen står i motsättning till massorna). Man kan finna massor av referenser till ”masslinjen”, ”kader som är en del av folket”, behovet av att ”lyssna till folket” och särskilt att ”ena folket”. Om vi inte tog

⁹⁶ ”Abbreviated Lesson on the History of the Kampuchean Revolutionary Movement Led by the Communist Party of Kampuchea” (Förkortad historielektion om den kampuchianska revolutionära rörelsen ledd av Kampuchéas kommunistiska parti), i Jackson, *CRD*, sid. 219

⁹⁷ Rapporten talar om den politiska situationen bland fabriksarbetarna som ”alltför komplicerad” för att låta dem stanna kvar i stadsområdena, och refererar till ”folk från de lägre skikten som nyligen kommit från städerna” som ”alltför oenhetliga” för att vara pålitliga. Slutsatsen är att de, precis som ”samhällets övre skikt” inte skulle tillåtas ingå i kooperativens ledningar eller ges politiska rättigheter. Detta står, för övrigt, i ett avsnitt som diskuterar faran av ”dolda fiendliga nätverk”. (”Report of Activities of the Party Center According to General Political Tasks of 1976” [Rapport om partientrums aktiviteter rörande de allmänna politiska uppgifterna 1976], *PPPF*, sid. 208).

⁹⁸ Mao: ”Om den riktiga behandlingen av motsättningarna inom folket”, *Valda verk*, bd. V, a.a., sid. 369-70

hänsyn till detta utan bedömde dem som likadana som de reaktionärer som härskat före dem, skulle vi missa poängen. Poängen är att de förde en allt felaktigare linje, och att linjen var något mer än bara en felaktig idé. Den blev en oemotståndlig materiell kraft eftersom den motsvarade det reaktionära sätt som världen redan är organiserad.

I dagens värld kan ingen småproducent eller småborgerlig kraft upprätta sitt styre i något samhälle, och all kapitalistisk logik, stor eller liten, måste till sist kapitulera inför det imperialistiska kapitalets krav. Kanske CPK, på sitt unika sätt, var på väg att etablera det slags styre som vi sett i många tredje världsländer under de senaste årtiondena, där nationella borgerliga krafter blivit byråkratkapitalister, och där utsvettningen av bönder för att pressa fram överskott genom staten eller andra kollektiva exploateringsformer går hand i hand med fullständig anpassning till världsmarknaden.

Proletär internationalism

I ett dokument om partiets historia hävdade CPK att medan studier av utländska partiers erfarenheter hade spelat en positiv roll i dess utveckling under 60-talet, ”hade partiet också haft många dåliga erfarenheter genom att de lärt av och kopierat utländska erfarenheter. Detta lärande medförde ofta dåliga resultat för partiet både vad gällde stora och små problem. Å ena sidan lämnade det oss fullständigt okunniga; å andra sidan hindrade och förstörde det ibland den revolutionära rörelsen och framsteg i att organisera partiet. I detta fall är det bättre att inte lära någonting från utländska erfarenheter.”⁹⁹ Detta var i huvudsak en felaktig summering av relationerna till vietnameserna, men det är en spark åt Maos Kina också. Det viktigaste skälet till att de inte ville lära sig någonting av någon annan var, att de inte gillade det som lärdes ut. De avvisade inte Maos linje därför att den var kinesisk, utan därför att den representerade ett betraktelsesätt och intressen som avvek fullständigt från deras egna. Detta är skälet till att problemet tycks ha blivit värre efterhand. Medan det finns rapporter om att kadern studerade Mao och Stalin i partiets ungdom, när det sökte efter en korrekt förståelse, tycks det ha blivit mycket mindre av det allteftersom partiet utvecklade och slog fast sin egen linje.

En av de saker som de säkerligen inte uppskattade i marxismen är dess förhållande av föreställningen om en ”nationell kommunism”. Inget parti kan företräda folkets breda massor i ett land (vilket självfallet inte betyder att de kan vinnas på en gång eller att det inte finns avancerade, mellan- och efterblivna skikt bland massorna), om det inte också representerar den överväldigande majoritetens intressen bland världens folk. Som Manifestet slår fast: ”I proletariats nationella kamp i olika länder, pekar de [kommunisterna] ut och lyfter fram hela proletariatets gemensamma intressen, oavsett nationalitet”. Oavsett om ett parti leder en revolution i ett förtryckt eller i ett imperialistiskt land, så är det också en avdelning i det internationella proletariatets revolutionära rörelse vars mål är världskommunismen. Som det blev var landets befrielse, för såväl världens folk som det kambodjanska folket, en i sanning förlorad seger.

V. Kambodjas öde

När väl Pol Pot-regimen störtats hade USA inga betänkligheter med att stödja vad som återstod av dess armé. I slutet av 70-talet och under tidigt 80-tal underhöll internationellt bistånd under USAs ledning tusentals stridande i djunglerna i Kambodjas västra gränsområden och i flyktinglägren i Thailand.¹⁰⁰ I ett årtionde erkände USA och dess alltid trogna FN, FUNK [CPKs enhetsfront, där Sihanouk fortfarande var formell ledare] som Kambodjas legitima regering.

Precis som den vietnamesiska ockupationen av Kambodja kunde ha fortsatt ännu längre om det inte varit för Sovjetblockets kollaps, så skulle USAs bistånd (liksom FN:s understöd) ha

⁹⁹ ”Summary of Annotated Party History” (Kommenterad partihistoria i sammandrag), Jackson, *CRD*, sid. 264.

¹⁰⁰ Som Brzezinski från USA-regeringen antydde. Se Becker, *WWWO*, sid. 440.

kunnat fortsatt mycket längre om det inte vore för samma radikalt ändrade internationella förhållandena.

Efter Sovjetunionens sammanbrott, hade USA inte längre någon ytterligare nytta av de röda khmererna, och dessutom hade de särskilda skäl att agera annorlunda. På grund av att de själva så brutalt försökt tillvarata sina intressen med hjälp av B-52or som opererade under olika "humanitära" täckmantlar, hade USA för det första ännu större intresse av att skriva om Indokinas historia och framställa sig själv som den främste motståndaren till folk mord snarare än dess främste tillskyndare i dagens värld. Ett annat skäl var att USA genom att kräva rättegång mot kvarvarande CPK-ledare, ännu lättare kunde placera den nuvarande regeringen i Phnom Penh under sin klack. Regeringen leds av förre befälhavaren för östra zonen Hun Sen, för vilken en rättegång skulle kunna bli ett problem och vara avslöjande. (Hun var en gång fördömd som en "khmerkropp med vietnamesiskt sinne", men stöds nu av Kina).

Svälten fortsatte att härja i Kambodja under den vietnamesiska ockupationen. Ockupanterna och Folkrepubliken Kambodja uppmuntrade bönderna att bilda "solidaritetsgrupper" för att underhålla bevattningsanläggningarna som byggdes under CPK och även fortsätta en del av de ekonomiska målsättningarna. CPKs efterträdare vid makten, det Kampuchianska Folkets Revolutionära Parti, kallade sig självt arvtagare till det kambodjanska kommunistparti som bildats 1951, förklarade man.

För att underlätta stödet från väst och kanske också för att begrava sitt eget förflutna, proklamerade CPKs ledning 1981 att deras parti var upplöst till förmån för en enhetsfront mot Vietnam.

Så småningom blev de övergivna även av Sihanouk, i vars namn de sades strida. 1989 mälade USA fram en koalitionsregering bestående av gamla USA-vänliga krafter och nya pro-vietnamesiska krafter. Sihanouk blev kung och återigen statsöverhuvud. Hans son, prins Ranariddh, som inte tycks ha haft sin fars stöd, kämpade med Hun Sen om makten i årtal, till dess Hun Sen slängde ut honom i en kupp sent på 1990-talet.

Röda khmerernas lycka minskade i samma takt som deras reaktionära utländska stöd. De hade kvar några få tusen soldater och tycktes ha ett visst masstöd. Men de slutade antingen i bästa fall som inte mycket mer än mållösa rebeller, och i sämsta fall som banditer. De försörjde sig på smuggling genom Thailand av opium, ädelstenar och olagligt avverkat ädelträ. Om de inte hade fått stöd från den reaktionära thailändska regeringen, så skulle de helt ha försvunnit. Vid mitten av 90-talet gjorde de en överenskommelse med Hun Sen. I utbyte mot deras stöd tillät han dem att återvända inom vissa ramar, och de fick till och med en del politisk makt, denna gång som tysta partners i den reaktionära "stabiliseringen" av Kambodja. Ieng Sary kapitulerade 1996 och mottog en kunglig amnesti. Under de kommande två åren följdes han av Khieu Samphan (Demokratiska Kampuchias andra statsöverhuvud) och partisekreteraren Nuon Chea, tillsammans med många av de överlevande Paris-skolade intellektuella som utgjort den ursprungliga kärnan av Pol Pots kader och uppbackare.

Gränsstaden Pailin (väster om Battambang i den gamla nordvästra zonen) och regionen kring den blev deras grevskap, i mycket på samma sätt som stora delar av Kambodjas provinser styrs av lokala krigsherrar. Fram tills han utnämndes till centralregeringen, var regionens guvernör en tidigare ledande militärbefälhavare för röda khmererna. Viceguvernören är Ieng Sarys son. Regionens soldater och poliser är tidigare soldater från röda khmererna. Deras gamla enheter och befälsordning är densamma men istället för de svarta pyjamasuniformerna bär dessa 2.000 man nu den nya regeringens uniformer. Många av männen på Honda-motorcyklar som river upp damm är före detta gerillasoldater. Den tidigare CPK-ledningen styr över en omfattande smuggling och "legitima" affärer och deras stad, Pailin, kan skryta med ett Caesar International Casino (avsett att locka till sig thailändska affärsmän), ett dussin-

tal bordeller, en bank och oräkneligt antal karaokebarer som betjänar tidigare gerillasoldater. Ieng Sary och Khieu Samphan bor i bevakade villor som överblickar staden.¹⁰¹ Pol Pot avled i april 1998 kort efter att han dömts till livstids husarrest av sina forna kamrater. De inbjöd en västjournalist att göra en kort intervju med honom strax före hans död, i vad som i praktiken mest var ett tillfälle för fotografering för att visa att man avgränsat sig från honom. I den interna kampen som ledde fram till hans arrestering, hade Pol Pot beordrat att partiets militära ledare och 14 av hans familjemedlemmar skulle avrättas (Pol Pot förklarade senare att dödandet av Son Sens barnbarn var oavsiktligt) Den siste historiske CPK-ledaren i jungeln, sydvästra zonen ledare Ta Mok, som störtade Pol Pot, försökte förhandla om sin kapitulation 1999 men arresterades istället. Han väntar på rättegång, men vem som skall leda den är fortfarande en stridsfråga mellan USA och Hun Sen. Det kan alltså finnas anledning att fråga vad väst har gjort med Kambodja under det årtionde som man åter haft landet i sina klor.

Kambodjas ”industrialisering” sägs vara den ljusa sidan i utvecklingen. I januari 1999 fanns 110 juridiskt erkända textilfabriker med 72.000 arbetare och ytterligare 39 fabriker (med 110.000 nya jobb) som skulle startas inom kort. USA och EU ger de kambodjanska producenterna tillgång till deras hemmamarknader mot reducerade tullavgifter. Men kapitalet är naturligtvis från väst. Väst får profitema och kambodjanerna får slitet. Lönerna inom den lönsamma textilindustrin sänktes nyligen från 40 till 30 dollar i månaden med en 48 timmars arbetsvecka. Till och med de bättre avlönade arbetarna som fick 80 cent i timmen fick lönen sänkt till 50 cent.

Kambodja tycks ännu inte ha någon egen valuta; arbetarna betalas i USA-dollar. I skenet av den asiatiska finanskrisen har detta skadat Kambodja allvarligt, eftersom valutorna i Indonesien och Thailand har devalverats i förhållande till dollarn, vilket lämnar Kambodja på efterkälken i kampen om billigaste arbetskraften.

Landets andra större ”industri” och en betydligt större arbetsgivare, utgörs av prostitution. Lokala och utländska exploatörer jagar hundratusentals prostituerade, främst arbetslösa unga kvinnor och män från landsbygden. Uppskattningsvis uppgår deras antal ända till 600.000, hälften av dem HIV-smittade. Kambodja har det snabbaste växande antalet AIDS-fall i Asien.

Läget för de 85% av befolkningen (som för närvarande uppgår till 11,4 miljoner) som fortfarande bor på landsbygden är svårare att bedöma utifrån, eftersom imperialistkontrollerade media saknar allt intresse för dem. Ett välbekant faktum är dock, att i ett land där bönderna tidigare kunde landa många ton fisk per hektar ur sjöarna, är fisken snart utrotad. Tonle Sap, landets stora centralt belägna sjö, den största sötvattensreservoaren i Sydostasien, håller på att slammas igen på grund av obegränsad skogsskövling för lyxmarknaden i väst. Det har rapporterats att landet riskerar att vara helt kalhugget inom de närmaste fem åren. Kasinon utmed sjöstränderna driver bort de återstående fiskebyarna och fiskeodlingarna. Biståndsorganisationer varnar för massvält.

Kambodja har bokstavligen blivit imperialismens sopstation: giftavfall som inget annat land tillåter förs dit. Västmedia tvingades nyligen uppmärksamma situationens allvar, när upplopp bröt ut i protest mot att arbetare dött på en av dessa enorma sophögar nära Sihanoukville's sydvästra hamn, där kinesiska vapen till den vietnamesiska Nationella Fronten en gång i världen lossades.

Läget kan sammanfattas så här: som ett resultat av USAs invasion och de följande krigen har Kambodja ett större antal handikappade och amputerade människor än något annat land i världen. Det finns fortfarande inget fungerande sjukvårdssystem. Järnvägar och vägar som förstördes av USAs bomber har inte återupprättats. Risskördarna har aldrig återhämtat sig.

¹⁰¹ Se *The New York Times*, 24 juli och 28 december 1998, samt *The Sunday Times* (London) 19 april 1998.

Hälften av landets barn svälter eller är kroniskt undernärda och barnadödligheten före fem års ålder är bland de högsta i världen.

Läget kan även summeras så här: Politiskt är landet under FNs kontroll, ekonomiskt under IMF:s, investeringarna kontrolleras direkt och indirekt av USA och Europa och regeringen består av en proimperialistisk koalition av alla de partier som styrt landet någon gång de senaste femtio åren.

Naturligtvis finns det ingen som skulle kalla detta för folkmord eller som skulle kräva rättegångar. Sådant är helt enkelt livet under imperialismen.